

Klio

Glasilo društva študentov zgodovine Slo-ISHA *** Št. 1, letnik III, junij 2001





Jan. 24. 2006

Beseda urednika

Dočakali smo novo številko naše revije Klio, prve v novem tisočletju. Leto, ki se počasi končuje, je bilo za nas, študente zgodovine, kar dejavno. Poleg raznih izpitov in seminarских nalog, s(m)o se z še večjim veseljem udeležili mednarodnih seminarjev, enega izmed njih pa tudi organizirali v Sloveniji. Pri tem je najpomembnejše druženje z vrstniki iz tujine, ki nas vse mika preteklost, pri vsakomur malce drugačna. Da pa se ne bi študentje ves čas zadrževali pred knjigami, smo se podali skozi čas, zakorakali na gradove, se skrivali po rudniških rovih,.... ni pa šlo niti brez pokušine lokalnih specialitet, ki je bila vedno eden izmed vrhuncev dneva.

Želim ti veliko sreče, če tole bereš ravno nekje na hodniku čakajoč na izpit, drugače pa lepe počitnice z veliko sonca in svobode. Aja, da ne pozabim, če ti je kaj še posebej všeč ali če te kaj moti, mogoče pa imaš tudi kakšen predlog, ... vse to lahko sporočiš na naš elektronski naslov: klio_ista@hotmail.com. Se vidimo naslednje leto.

Jure Vrhek

Klio

Uredil:
Jure Vrhek

Pri nastajanju revije so sodelovali:
Damjana Vovk, Marko Klavora, Mojca Trtnik, Dragica Čeč, Mitja Potočnik, Damjan Bobek

Lektoriranje:
Hefena Kolar, Monika Pangeršič

Oblikovanje:
Robert Verlič

Posebna zahvala vsem zgoraj omenjenim, in pa seveda vsem, ki ste prispevali članke. Za vedno ste zapisani v zgodovino.

Tisk:
Tiskarna Oman, Kranj

Naslovnica:
Izsek iz slike Jana Vermeerja »Umetnost slikanja« (1665).

Dekle na sliki ponazarja grško muzo zgodovine Klio, v eni roki drži trobento, ki simbolizira njeno slavo, v drugi pa delo Tukidida.



Internet in zgodovina

Domača stran

Tako kot večina ostalih organizacij in združenj je tudi ISHA Ljubljana postavila svojo spletno stran. To je začetna verzija, ki pa se bo s časom spreminjala, torej izboljševala, tako v smislu vsebine kakor tudi oblike. Da pa bomo uspeli vzdrževati ažurnost in dinamiko spletne strani, pa ste vi vsi, ki bi želeli prispevati kakšno svojo idejo in zamisel, lepo vabljeni.

Spletni naslov strani zgodovinskega društva se glasi:
<http://www.if.uni-lj.si/ISHA>

Internet za zgodovinarje

Mnogo študentov je že uporabljalo internet pri iskanju literature za svoje seminarje. Toda znajti se v tej množici takšnih in drugačnih strani, ki prodajajo, reklamirajo, poučujejo in zavajajo je težko in precej naporno. Ponavadi dobimo z vpisano besedo v spletne iskalnike ogromno rezultatov ali pa tudi nobenega in je v marsikaterem primeru rezultat iskanja odvisen od lastne iznajdljivosti. V ta namen sem poiskal nekaj strani, ki bi vam pri vašem raziskovalnem delu ali pa tudi pri zabavi lahko koristile. Te spletne strani so večinoma v nemščini in angleščini. Vsebujejo različna področja zgodovine, tako pomožne zgodovinske vede, zgodovinska obdobja, kot tudi usta-

nove, ki se ukvarjajo z zgodovino.

Indeks virov za zgodovinarje:
[\(http://www.ukans.edu/history/VL/\)](http://www.ukans.edu/history/VL/)

Zgodovinski centralni katalog na spletu, kjer najdete vse o vseh državah sveta, o zgodovinskih obdobjih, o zgodovinskem raziskovanju, o pomembnih zgodovinskih tematikah in temah:
[\(http://sunsite.berkeley.edu/libweb/\)](http://sunsite.berkeley.edu/libweb/)

Knjižnice sveta na spletu:
<http://www.dhm.de/links.html>

Arhivi Nemčije in drugih držav:
<http://my.bawue.de/~hanacek/info/darrchive.htm>

Spletni naslovi za različne pomožne zgodovinske vede

Strokovna literatura za pomožne zgodovinske vede:
http://www.phil.uni-erlangen.de/~iges/netzsem/ps_zschr.html

http://socrates.ku-eichstaett.de/zab/zslst_ei

Heraldika:
<http://genealogy.com/gene/misc/deq/kathedral.html>

Epigrafika:
<http://www.phil.uni-erlangen.de/~p2latein/ressour/buchkult.html>

Paleografija in diplomatika v angleščini:

<http://www-sul.stanford.edu/depts/ssrg/medieval/medieval.html>

še v francoščini:

www.stg.brown.edu/projects/mss/paleography.html

Obsežen seznam pogosto uporabljenih strokovnih zgodovinskih besed:
www.bawue.de/~hanacek/info/schlag01.htm

Obdobje prazgodovine na internetu

O slikarjih na stenah prazgodovinske jame v Lascauxu (stenske slike si je možno tudi shraniti na vaš računalnik):
<http://cc3.earthchannel.com/gallery/ben/ben01.htm>

Se nekaj o prazgodovini in stari zgodovini z univerze v Freiburgu:
www.uni-freiburg.de/d/index.html

Tukaj je le nekaj spletnih naslovov, ki sem vam jih izbral za pokušino, da se ne boste tako hitro izgubili na spletu. Vendar pa je potrebno poudariti, da marsikatera od teh strani ne deluje več ali pa so se pojavile nove, z boljšo in kvalitetnejšo vsebino. To je pač internet, kjer se spremembe dogajajo pogosto

in predvsem hitro.

Obdobja po starem veku, srednji vek in vse do moderne zgodovine pa si boste lahko ogledali

na naši spletni strani. S tem vas bomo prisilili, da boste v vsej množici takšnih in drugačnih strani na spletu obiskali tudi našo in ji poklonili vsaj trenutek

svojega dragocenega časa.

Vidimo se na spletu!

Marko Klavora in Matjaž Jerić

Intervju: Dr. Marta Verginella

Dr. Marta Verginella je docentka na Oddelku za zgodovino in stažistka-asistentka sociologije kulture na Oddelku za sociologijo Filozofske fakultete v Ljubljani. Rodila se je leta 1960 v Trstu. Maturirala je na znanstvenem liceju "F. Prešeren" s slovenskim učnim jezikom v Trstu, po opravljeni maturi julija 1979 pa je vpisala študij zgodovine na Filozofski fakulteti v Trstu. Po diplomi je od leta 1984 do 1988 poučevala zgodovino na slovenskih srednjih šolah v Trstu in Gorici. Leta 1989 je prijavila na Oddelku za zgodovino v Ljubljani magistrsko temo z naslovom Oporočna praksa v Primorju v 19. in 20. Stoletju, 1.2.1995 pa uspešno zagovarjala doktorsko disertacijo z naslovom Odnos do življenja in do smrti na tržaškem podeželju. Predava Občo zgodovino in Teorijo zgodovine (na Oddelku za sociologijo pa tudi predmet Zgodovinska antropologija).

KLIO: Na predavanjih ste poudarjali motive, zaradi katerih se nekdo odloči za nek poklic ali dejavnost. Ti pa so,

kot ste dejali, lahko tudi nezavedni, kasneje pa odločilno vplivajo na naše delo. Kakšni so bili vaši motivi, da ste se odločili za poklic zgodovinarke in koliko je okolje, v katerem živite, vplivalo na vašo izbiro?

Za študij zgodovine me je navdušila predvsem moja srednješolska učiteljica zgodovine. Znala je pritegniti s svojim pedagoško-inovativnim pristopom, s katerim nas je usmerjala predvsem na področje socialne zgodovine. To me je privedlo na Filozofsko fakulteto v Trstu, kjer so bili vsaj pri nadaljni usmeritvi odločilni faktor profesorji, bodisi s svojim pedagoško-raziskovalnim pristopom bodisi s temami, a tudi s svojimi osebnostmi značilnostmi. Sploh pa mislim, da pri izbiri raziskovalnih tem igrajo vlogo tako znanstveni kot človeški faktorji. O globljih raziskovalnih vzgibih nam pove kratek Freudov tekst Gradiva, ki je tik pred izidom v slovenščini. Izbira raziskovalne teme je včasih tudi sad naključja. Moje zanimanje za študij prve

svetovne vojne se je začelo, potem ko mi je kolega Lucio Fabbi pomudil sodelovanje pri publikaciji Ljudje in vojna, ki jo je sam urejal, ni pa še imel slovenskega sogovornika. Spodbudil me je k proučevanju doživljanja prve svetovne vojne med slovenskim prebivalstvom, rezultat tega pa je bila cela serija člankov in raziskav, zlasti dve zajetni študiji o biografijah in memoaristiki tega obdobja.

Okolje, v katerem nekdo živi, prida svoje. Trst je mesto, ki s svojo neraščičeno in razklano preteklostjo kliče po zgodovinskem razščičevanju. V Trstu ne manjka amaterjev in ljubiteljev, pozabiti pa ne smemo niti na veliko število tujcev, ki se ukvarjajo s pisanjem tržaške zgodovine. Skratka, zaradi svoje kompleksne zgodovine in ločenih zgodovinskih spominov kliče po zgodovinskem poizvedovanju. Osebno me lokalna zgodovina ne zanima, vredno pa se mi zdi preverjanje nekih splošnih hipotez oziroma paradigem v okolju, ki je dovzetno za to.

KLIO: Govorimo o mikro-zgodovini?

Mislím, da je mikro-zgodovina pokazala svojo inovativno moč s tem, da je dokazala, da se da raziskovati tudi mikroregije oziroma mikrookolja in vendarle ohraniti pozornost za globalno zgodovino oziroma vprašanja, ki se zastavljajo na neki globalni ravni.

KLIO: V spremni besedi h knjigi *Ljudje v vojni* poudarjate velik pomen tudi k proučevanju t.i. »malega človeka«. Kakšen je položaj malega človeka v zgodovinski pisju nasploh?

Proučevanje malega človeka je v zahodnem zgodovinsku sad politične občutljivosti šestdesetih in sedemdesetih let, ki se je kazala najprej v zgodovini delavskega razreda, potem pa v zgodovini različnih družbenih skupin, ki niso zapustile neposrednih dokumentov oziroma pričevanj o sebi. Tega malih ljudi se pokaže predvsem ob prelomnicah, denimo v primerih vojne, revolucionarih vrenj in podobno. Takrat se odnos med »malimi« in »velikimi« zbliža, sicer poteka med obojimi vedno neka interakcija. Zanimivo je ugotoviti, kako se neke določene vrednote in ideali pretakajo z vrha navzdol in obratno.

KLIO: Veliko svoje pozornosti posvečate tudi t.i. »oral history«. Zakaj je v zgodovinski pisju tak primat pisnih virov?

»Oral history« je nastala kot stranska smer zgodovinske pisje brez velike kredibilitete, vendar

pa je s časom pridobila na resnosti. Že v osemdesetih letih se je izkazalo, da se ustnih pričevanj ne da uporabljati na isti način kot pisne vire. S povečanjem zanimanja za subjektivno doživljanje zgodovinskega dogajanja se je ta smer v zgodovinski pisju zelo razrasla in priljubila pomebno raziskovalno nišo v sodobnem zgodovinski pisju. Seveda je zelo zanimivo vprašanje, zakaj se ta smer na Slovenskem ni razširila še posebej če pomislimo na nedostopnost nekaterih arhivskih fondov v 80. letih in na javno potrebo po razširčevanju t.i. tabu tem. Nezanemljive »oral history« raziskave kot posledico zavezanosti pozitivistični zgodovini, ki je oprta na pisne vire inostojna prepoznana v dokazno moč arhivskega gradiva. Šele v zadnjem obdobju je namreč v slovenskem zgodovinski pisju opaziti večjo dovednost za nove metodološke prijeme, tudi take, ki jih predvideva »oral history«.

KLIO: Kakšen pa je vaš pogled na naloge zgodovinarja?

Mislím, da smo danes priče krizi zgodovinarjevega poklica. Krizi, ki je dokaj podobna tisti, ki je v Evropi pred 2. svetovno vojno spodbudila Marca Blocha k pisanju *Apologije zgodovine*. Zadnje čase se ukvarjam z vprašanjem javne rabe zgodovine in ugotavljam nek začaran krog med zgodovinarjem, družbo, mediji in politiko, ki ga dejansko poznamo že od davnega in je po svoje naraven. V tem krogu se danes kaže šibkost stroke. Politični pritiski so bolj ali manj veliki, potreba po javni izrabi zgodovine v

različnih okoljih marsikdaj zelo izrazita, odzivi zgodovinarjev pa različni. Nekateri so se bolj pripravljani upogniti političnim branjem preteklosti, se podrediti, drugi manj. Seveda pa zgodovinske pisje v tem ni izjema, podobno funkcionirajo tudi druge družboslovne vede. Vendar pa je zgodovina v primerjavi z drugimi družbenimi vedami precej nevarnejša, ker operira s politično precej bolj vnetljivo snovjo.

KLIO: Če preidemo sedaj na področje slovenskega zgodovinske pisje, katere so njegove največje pomanjkljivosti?

V slovensko zgodovinske pisje sem vstopila, ko sem dokončala študij v Trstu, kjer je sem spoznala raznolike historiografske pristope in kjer je takrat prevladoval učni kader, ki je v Trst prihajal iz najrazličnejših italijanskih akademskih okolij. Študiral sem ob zelo kvalitetnih zgodovinarjih, ki niso bili samo priznani strokovnjaki, ampak tudi človeško zelo odprti ljudje. Omogočili so nam vstop v svojo »raziskovalno delavnico«, vodili so zelo živahne seminarje. Ko sem vpisala najprej magistrski, potem pa doktorski študij zgodovine v Ljubljani, sem se lahko soočila s povsem drugačnim okoljem. Z ljubljansko zgodovinsko šolo, ki je poznana po svoji znanstveni resnosti in kvalitetnem filološkem delu. Danes kot raziskovalka pogrešam strokovna zgodovinska soočenja, kot pedagog pa seminarske odprtosti in sposobnosti posredovanja raziskovalnega navdušenja. Seveda se tukaj ne moremo izogniti teži, ki jo ima akademsko majhen prostor. Ne

smemo pozabiti, da so se do nedavnega vsi slovenski zgodovinarji formirali tu, na ljubljanskem oddelku, manjkala je raznolikost, ki sproža polemičnost in s tem tudi dinamičnost, ki spodbuja različne zgodovinske pristope in posodabljanje prijemov. Slednjo ta prostor od druge svetovne vojne do danes izredno slabo prenaša, kar kaže na določeno zaprtost in metodološko togost. Vez med slovensko historiografijo in bolj živahnimi evropskimi historiografijami je po mojem mnenju prešibka in njihov efekt je v tem prostoru skorajda minimalen.

KLIO: Na tem oddelku ste edina profesorica. Ali mislite, da je poučevanje na univerzah moško opravilo, glede na to, da je v osnovnih in srednjih šolah situacija ravno obratna?

Nedvomno drži. A če pogledamo, kako se povečuje število žensk v posameznih strokah, potem lahko vidimo, da se njihovo število na bolj

odgovornih mestih povečuje. Gre sicer za počasen proces, ki se odvija tudi na Filozofski fakulteti, vsaj na nekaterih oddelkih. Ne gre pozabiti, da sem na FF najprej nastopila kot asistentka na oddelku za sociologijo in če se ne motim, sem tudi tam bila prva ženska med učnim kadrom. Mislim, da je stroka poskrbela, da so se ženske, v našem primeru zgodovinarke, zaposlile na inštitutih in v muzejih, da pa so bila ta ugledna strokovna mesta prihranjena za najboljše, kot najboljši pa so bili vedno razglašeni moški. Mislim, da je v mojem primeru pomembno vlogo odigralo tudi moje outsiderstvo, ki je preprečilo vzpostavitev utocenih obrambnih mehanizmov.

KLIO: Kaj pa odnos s študenti? Slovite kot stroga profesorica in ocenjevalka. Kakšen je po vaše idealen odnos profesor – študent?

(smeh) Upam, da ne slovim samo po tem!

Če pomislim na svoje pedagoško delo, sem večkrat nezadovoljna z odzivom, ki ga imam pri študentih. Sprašujem se o pravilnosti svojega pristopa in vendar se ne morem izogniti razmisleku o splošnih učnih navadah. Moja zahtevnost je visoka, ker hočem, da vzpostavijo študenti in študentke nek odgovoren in aktiven odnos do učnega procesa, da osvojijo kritično zavest in intelektualno samostojnost. Tu se moji posegi pogosto zalomijo in ne obrodijo sadov, ki bi si jih želela. Res je, da zelo slabo prenašam pasivnost, se pravi, da študentje prevzemajo izključno vlogo nemih poslušalcev in da se odrekujejo možnosti dialoga in interakcije s profesorji.

KLIO: Kakšno bi bilo za konec vaše sporočilo študentom?

Naj bodo čimbolj zahtevni do sebe in svojih profesorjev.

KLIO: Kratko in jedrnat. Najlepša hvala za pogovor.

Klio

Glasilo društva študentov zgodovine Slo-ISHA

Kratek pregled skozi policijske arhive v Ljubljani med I. 1900 in 1910

Kako bi se pisala črna kronika Ljubljane v začetku 20. stoletja

V mojem seminarju o policijskih arhivih v Mestnem arhivu Ljubljana sem skušal predstaviti vsakodnevno dejavnost mestne policije ljubljanske, ki ga je ta opravljala po ulicah Ljubljane pri reševanju sporov med sosedi, mirjenju razgretih gostilničarskih gostov, iskanju izgubljenih oseb, mučenju živali, razkrivanju raznovrstnih goljufij, pa tudi njeno vlogo vmesnega člana med prebivalci mesta in med vojaštvom 27. pešpolka, stacioniranega v Ljubljani, ki se je še posebej vtisnil v spomin ljudi zaradi krvavega posega med demonstracijami od 18. do 20. septembra 1908, katerih potek bom podrobneje opisal na koncu te seminarske naloge.

V seminarsko nalogo so vključeni sledeči fascikli policijskih arhivov:

1. samomori, nezgode, nagle smrti v obdobju 1906–10;
2. prestopki kazenskega zakonika, policijske globe 1906;
3. motenje javnega miru, javno nasilstvo 1902–04;

1. Samomori, nezgode, nagle smrti 1906–10

Samomori in poskusi samomorov sicer verjetno niso bili tako pogosti kot danes, vendar so nesrečniki v svojem obupu iskali precej podobne metode dandanašnjim. Tudi vzroki niso bili nič drugačni: od neuslišane ljubezni, bega pred roko pravice zaradi hudih kaznivih dejanj, kot tudi naveličanosti življenja zaradi bolezni in starosti. Tako se je Martin Gorše 23. I. 1906 zaradi izgube službe odločil položiti glavo na železniški tir med glavnim in južnim kolodvorom. Na srečo ga je zapazil mimoidoči Jernej Trhanc in ga rešil pred prihajajočim vlakom.¹ Zaradi velikih dolgov pa si je 13. julija 1906 sodil sam Pavel Logar tako, da si je prerezal žile. V poslovnem listu je pojasnil, da se je za ta korak brez vrnitve odločil, ker je prišlo na dan, da je kot blagajnik Glasbene matice le-to oškodoval za več tisoč kron, njegov skupni dolg pa je znašal ok. 20 000 kron.² Velikokrat so obupanci iskali rešilni izhod v Ljubljani. Na takšen način si je življenje vzela zaradi izgube službe kuharica Katarina Cankar,³ pa 64 letni

tesar Mihael Blezgač.⁴ Kar nekaj obupancev pa je imelo tudi srečo (ali pač tudi ne), da so jih iz vode rešili mimoidoči. Tako je Pavel Želežničar s pogumnim skokom v Ljubljano rešil vinjenega Antona Jelačiča gotove utopitve, za katero se je odločil zaradi nesrečne ljubezni. Pogumni Pavel je kasneje prosil za odlikovanje, saj je menil da je bil v smrtni nevarnosti, ker se ga je utaplajoči Anton Jelačič oklenil za vrat.⁵ Na podoben način je Jožef Jardič, delavec pri mestni elektrarni rešil Marijo Wacek, ki je zakornkala v vodo, ker so ji starši branili ljubezen z nekim fantom, menda pa je bila tudi božjastna.⁶ Ljubezen je bila posredi tudi pri tiskarskem strojniku Rudolfu Lunderju, ki se je 7. avgusta 1906 ustrelil v prsa, a so mu v bolnišnici rešili življenje.⁷ Prav Lunder je bil tisti, ki je čez dobri dve leti padel smrtno zadet od strelav vojakov med septemborskimi demonstracijami.

Dogajale so se tudi razne nesreče, nekatere s tragičnim koncem. Tako je tramvaj mestne železnice 29. januarja 1906 povozil 88 letnega že precej gluhega in slepega Matevža

¹ Zgodovinski arhiv Ljubljana (dalje: ZAL): Reg VII/2, fasc. 1315, fol. 540., ² ZAL: Reg VII/2, fasc. 1315, fol. 570.

³ Ibidem, fol. 635., ⁴ Ibidem, fol. 542., ⁵ Ibidem, fol. 579., ⁶ Ibidem, fol. 771., ⁷ Ibidem, fol. 586.

Velkavrha, ki je kasneje umrl v bolnišnici⁹, Franca Breclnika pa je v čolnu pri vožnji po Ljubljani obstrelila njegova lastna puška, potem ko jo je sprožil njegov pes, ki se je peljal z njim.¹⁰ Josip Suhadolnik je iz Ljubljane rešil 10-letno perico Ano Tomšič, ki bi drugače gotovo utonila po padcu v globoko vodo. Za to pogumno dejanje je deželna vlada izplačala Josipu, očetu 3 otrok, nagrado 52 kron in pol in mu podelila slovesno priznanje za pogumno dejanje.¹¹ O dogodku je obširno pisalo tudi časopisje. Vendar pa nagrade za pogum niso bili deležni vsi. Tako je bila zavržena prošnja Franca Breskvarja, ki je rešil darutečka, potem ko sta se igrala v čolnu, nakar se je ta odvezal in sta se oba skušala rešiti s skokom v vodo. V obrazložitvi zavržitve nagrade je bil kot glavni razlog navedena izven zakonskega roka poslana prošnja zanjo.¹² Pomoči pa ni bilo za 8 mesečno Angelo Dolinašek, katere dvoletni bratce je tako nesrečno premaknil njen voziček, da je ta skupaj z Angelco zdrsnil v jarek poln vode.¹³ Dogajale za se tudi razne druge nesreče. Tako se je na zakonca Obrtač, ki sta 21. januarja 1906 žagala drva, pod težo snega zrušila drvarnica na Cesti sv. Petra št. 7 in skupaj z drvni pokopala nesrečna zakonca, tako da so ju morali prepeljati v bolnišnico.¹⁴ Kar nevezetno pa je, koliko nesreč se je zgodilo na gugalnicah, in to ne otrokom. Tako se je vinjeni Ivan Sunko, 25 let star bivši pekovski mojster vinjen z

druščino gugal kljub branjenju lastnice gugalnice gospe Humarjeve. Vendar ga je njegova trma pokopala, na vsak način se je hotel gugati, pri poskusu tega pa je padel tako nesrečno na glavo, da je nekaj dni kasneje v bolnišnici umrl,¹⁵ prav kakor tudi Aleš Švorn, 23-letni kjučavničarski pomočnik, ki je tudi v vinjenem stanju padel z gugalnice in kasneje podlegel poškodbam.¹⁶ Ter 20-letni Pavel Primc, ki je zaradi premočnega gaganja zgrmel z gugalnice in so ga oskrbeli v bolnišnici.¹⁷

2. Mojanje javnega miru, javno nasilje 1902-04

Kot v današnjem času je bilo tudi takrat veliko ovadb zaradi slabe ravnanja z živalmi oziroma njihovim mučenju, na katere sem se v tem fasciklu osredotočil. V ospredju so bili seveda konji, ki niso zmogli naloženih bremen, in so jih zato lastniki ali hlapci s palico skušali pripraviti do čezmjerne naprežanja. Pretepanje konj se je za tepeznike navadno končalo s plačili globe ali pa pol, eno ali dvanajstevnim zaporom. Ovadbe so bile napisane tudi zaradi nepravilnega transporta drobnice in govedu na vozovih... Zelo razburljivo lov za hlapcem z vozom se je po poročilu policijskega stražnika Alojzija Tevžu sodeo dogajal 29. septembra 1903. Hlapec Ivan Zajec se namreč na prigovarjanje tega istega stražnika, naj vozi počasneje, ni zmenil in je še bolj spodbodel konja. Ko je

stražniku uspelo konja zadržati, je zaukazal, naj se hlapec odpelje z njim do stražnice. V tem trenutku pa je hlapec Zajec vnovič močno spodbodel konja in ga pognal v dir. Stražniku Tevžu je uspelo oprijeti se voza in splezati nanj, nakar sta se začela moza ruvati. Medtem pa je konju zaradi silnega dira na ovinku Franca Jožefa cesti spodrsnilo in je padel ter s tem zaključil dramatično dogajanje. Hlapec Zajec pa si je prislužil 24 ur zaporu ter plačilo globe.¹⁸ Zajec je nastradal še enkrat, vendar je šlo tokrat za domačo žival. Pojedel ga je maček, kar je tako razbesnilo oba lastnika Zajca, dijaka Franca Deterja in Gvidota Landa, da sta mačka ujela in ga odnesla na tivolski travnik, kjer sta ga trpinčila in nato usmrtila. Zaradi tega sta bila ostro posvarjena.¹⁹ Veliko je bilo primerov, ko so se lastniki skušali znebiti domačih živali tako, da so jih vrgli v Ljubljano. Tako je vdova Neža Lindtner ovila svojega mačka v cunje in ga zalučala v Ljubljano ob vsesplošnem zgražanju mimoidočih. Ubogemu mucu pa se je nekako uspelo izmotati iz cunj in se rešiti na breg.²⁰ Karol Kom pa se je hotel rešiti sosedinega mačka tako, da se ga je lotil s puško ter ga pri tem težje ranil. Po navedbah lastnice Marije Miklavčič 20 kron vreden muc še več dni ni mogel jesti.²¹

3. Prestopki kazenskega zakonika, policijske globe 1906

Med prestopke je spadala cela

⁹ Ibidem, fol. 546, ¹⁰ Ibidem, fol. 555, ¹¹ Ibidem, fol. 590, ¹² Ibidem, fol. 780, ¹³ Ibidem, fol. 639, ¹⁴ Ibidem, fol. 619,

¹⁵ Ibidem, fol. 666, ¹⁶ Ibidem, fol. 556, ¹⁷ Ibidem, fol. 755, ¹⁸ ZAL: REG VII/22, fasc. 1302, fol. 356.

¹⁹ Ibidem, fol. 334, ²⁰ Ibidem, fol. 301, ²¹ Ibidem, fol. 301.

vrsta deliktov, od tepežev, goljufij, nespodobnega obnašanja... Kot nepoboljšljiv povratnik se je izkazal 14-letni Viljem Dopfer. Tako je bil osumljen, da je 12. januarja 1906 iz denarnice preprodajalke železa Helene Mežnar ukradel 22 kron v srebru, potem ko jo je zamotil njegov 9-letni pajdaš, šolar Vincencij Lavrenčič z železom, ki ga je Viljem sam pred tem nakradel doma pri svojem očetu, dimnikarskem mojstru. Ko je oče zvedel za najnovejšo sinovo prestopko, je prosil, naj sina zaprejo na njegove stroške, dokler se ne vrne iz bolnišnice, v kateri je ravnokar bil. Za to nenavadno dejanje se je oče odločil, ker mu je sine doma, medtem ko je ležal v bolnišnici, poleg železa čez božične praznike iz pisarne nakradel voščilnic, namenjenih strankam in jih nato v lastni režiji razdajal naokoli, s tem pa se okoristil z darili, ki so jih stranke namenile njegovemu očetu. Nasploh je bil mladi Viljem označen za nepoboljšljivega dečka, ki je že od nekdaj postopal, odpiral očetove omare, nagajal njegovim delavcem, zmerjal svojo krušno mater, brez volje za izučitev kakršnegakoli poklica. Zato so se odločili, da ga vtaknejo v prisilne delavnice. Vendar je bil že teden kasneje ponovno aretiran, medtem ko je metal kamenje v šipe na očetovi hiši. Februarja pa je sledila nova ovadba, ko je bil osumljen kraje usnjene torbice. Pri preiskavi so našli pri njem še pištolo, verjetno je bila tudi ta izmahnjena.²¹

Krojaški pomočnik Ignac Čepon se je v vinjenem stanju postavil na vseh štirih pred voz mestne električne železnice, tako da je moral voznik tramvaja po brezuspešnem zvonjenju ustaviti. Ignac je moral za 6 ur v zapor.²² V gostilno na cesti sv. Petra je prišel beračit deček h gostilničarki, v istem času pa sta njegova pajdaša iz nezaklenjene omare v kuhinji ukradla pečeno kokoš, vredno 2 kroni in 80 vinarjev.²³ Zelo pogoste so bile razne kraje oblek, bodisi tako da so bile sposojene in nikoli vrnjene, ali pa so razni kosi oblek izginjali iz predalnikov. V takih primerih so bili kraj največkrat osumljeni domači posli.²⁴ Še posebej pa so bile na udaru konjske odeje, ki so izginjale druga za drugo.²⁵ Josip Rürger iz Dunaja je ovadil, da mu je neki brivec France Magdbener odpeljal 37-letno ženo Marijo in se menda namenil proti Ljubljani. Baje je že odpeljal dve ženi, eno 23-letno in eno 62-letno.²⁶ Dogajale so se razne premoženjske goljufije, našli so se ponarejeni cekini, ki so izgubili rumeno barvo in so postali krhki...²⁷ Vsakodnevni dogodki so bili prepiri in pretepi, ki so se največkrat dogajali po gostilnah in vinskih kletih. Mnogokrat so jo v teh pretepih skupili tudi stražniki, ki so prišli mirit razgreteže, saj se jih niso ti prav nič bali. 8. marca 1906 ponoči je nastal tak prepir pred kavarno Union. Franca Kotnika in njegovo ženo ter sina Rajka je vzela v precep skupina petih, s katerimi so prej popivali v kavarni. Nastal je prepir, sledilo

pa je medsebojno ruvanje in kaljenje nočnega miru, nakar je moralo priti 6 stražnikov, da so pomirili razgreteže. Vzrok prepira je menda bil, da se je eden izmed petorice ponesnažil v klobuk Rajka Kotnika. Petorica je bila obsojena na globo, katero pa so plačali šele po grožnji z rubežem.²⁸ Eden izmed petorice, Herman Thomann pa je v policijskem poročilu omenjen tudi 29. novembra 1906 kot pobudnik pretepa, potem ko ni hotel plačati zapitka. Po še tej plačani globi se je odločil oditi v Ameriko.²⁹ Iz Amerike, natančneje iz New Yorka pa je prihajal 19-letni Daniel Halfner, črnc in budist, osumljen številnih krajev v hotelu Union, veliko predmetov so kasneje pri njem tudi našli. Nasploh je bil brezposeln, rad je postopal, zaradi njegove zelo vzkipljive narave pa so se ga vsi bali, saj »oče ga je v kavarni le kdo postrani pogledal, ga je kar na tla zboksal ali ga okljufital.«³⁰ 23. aprila 1906 so se stepli posestnik Jesih in mladeniča Jeglič ter Komotar. Vzrok pretepa je bil, da je prejšnjega dne posestnik Jesih našel Komotarja v postelji pri svoji hčerki in ga od tam spodil, Komotar pa si je priskrbel družbo in se naslednjega dne lotil morebitnega bodočega tasta.³¹ Pogosti so bili pretepi med domačimi fanti in vojaki 27. pešpolka, ki je bil nastanjen v Ljubljani. Povoda za prepir in nato pretep ni bilo treba dolgo iskati, največkrat pa so konflikti nastali zaradi ženske družbe, katero so domači fantje ljubo-

²¹ ZAL: REG VII/8, fasc. 1330, fol. 35-44., ²² Ibidem, fol. 64., ²³ Ibidem, fol. 74., ²⁴ Ibidem, fol. 222, 242, 281, 335...

²⁵ Ibidem, fol. 176., ²⁶ Ibidem, fol. 172., ²⁷ Ibidem, fol. 235., ²⁸ Ibidem, fol. 269-278., ²⁹ Ibidem, fol. 279., ³⁰ Ibidem, fol. 346.

³¹ Ibidem, fol. 549.

sumno varovali pred tujimi osvaja-
jalci. Slabim zgledom starejših so
sledili tudi mali pobalini, ki pa
so poleg pesti pri ravnanju
nemalokrat uporabili tudi
obcestno kamenje. Pri tem je
prišlo tudi do hujših poškodb, za
katere so morali poskrbeti v
bolnišnici, za povzročitelje pa so
poskrbeli stražniki, ki so jih
storilcem naložili po zadnji
plati.³² Kraje so bile vsemogoče.
Od kraj mesa v klavnicah, pa
kraje gramofonskih plat, orodja
za popravilo motorja, vreč
krompirja...³³ Trgovcu Štefanu
Mencingerju je nekdo ukradel
dobro ohranjen dvokolesni
voziček. Naknadno se je
ugotovilo, da so mu ga izmaknili
otroci in se z njim vozili
naokrog.³⁴ Pogoste so bile že
prometne nesreče, udeleženci pa
so bili najpogosteje vozovi, ki
niso mogli iti drug mimo
drugega, ali pa so preprečili pot
mestnemu tramvaju, nemalokrat
pa so se pod kolesi vozov znašli
tudi pešci.³⁵ Marijo Žagar pa je
od zadaj zašel s kolesom Josip
Jevc, tako da ji je z glave padla
košara in se ji je pobilo za 5 kron
jajc.³⁶

Kar nekaj je bilo ovadb zaradi
slabega ravnanja z otroki. Še
posebej 'zverinsko' sta ravnala
starša Jožef in Helena
Suhadolnik s Helenino
nezakonsko 5-letno hčerko
Mihaelo. Veliko sta jo tepla, ko
sta šla na delo, sta jo doma
privezovala...³⁷ Na drugi strani
pa je sodišče aprila 1906 ovrglo
ovadbo sosedice proti Frančiški
Bengovovi, ki naj bi pogosto
pretepala svojega dvoletnega

sinčka Franceta, ga metala po
postelji in, kot je sosedica Uršula
Haleškova menda tudi slišala,
celo dvakrat z njim udarila ob
zid. Tudi drugače naj bi bil
France slabo rejen in bolan.
Zdravniško spričevalo pa je
zanikalo kakršnokoli sled
udarcev, navaja, da je otrok
dobro rejen, da pa je zelo bolan
in nekajkrat že blizu smrti. Na
koncu policijskega poročila je
pripisana žalostna novica, da je
mali Franc čez tri tedne umrl.³⁸

Med vsem tem dogajanjem pa
se je zvrstilo še več ne tako
vsakdanjih deliktov. Tako je
Dušan Kralj, brivski pomočnik
15. aprila 1906, ko se je mimo
brivnice pomikala Frančiškova
procesija, skočil med ženske v
procesiji, plosnil in zavpil
'hop!', ter požel vsesplošno
zgražanje. Bil je zgolj posvarjen,
v svojo obrambo je navedel, da
je hotel samo dati znamenje
svojima kolegoma na drugi
strani ceste, da se pridružita
procesiji.³⁹ Istega dne je bila
motena tudi potresna procesija,
ko je na Kongresnem trgu na
množico priletela skozi okno
voda. To sta storila dva 17-letna
dekliča z izgovorom, češ da sta
zgolj slučajno izpraznili kozarec
vode, ki je stal na okenski polici.
Vendar so priče znale povedati,
da je iz taistega okna že leto
poprej ob isti priložnosti
'naključno' priletela voda. Obe
šaljivki sta bili oglobljeni vsaka
po 2 kroni.⁴⁰

Prostitutka Katarina Streinzova
se je pritožila nad svojim
delodajalcem in najemnikom

beznice Alojzijem Kališem, da jo
ta slabo prehranjuje ter da po
njeni sobi, ki je že tako ali tako
zanemarjena in predrago
plačana, »miši in podgane sem
ter tja tekajo«. Njen delodajalec
je te obtožbe ostro zanikal in vso
krivdo za nesnago pripisal
prostitutki sami, saj hrana da je
dobra, miši so že vse polovili,
podgan ni, cenc pa so zmerne.⁴¹
Trnovski župnik Vrhovnik je
prijavil oblastem Josipa Juvanca,
ki je zapeljal svojo mladoletno
pastorko, nezakonsko hči svoje
pokojne žene, staro 23 let, tako
da je ubožica rodila sina,
krščenega za Rudolfa.⁴² 9. junija
1906 je bil aretiran Josip Logar,
12 in pol let star učencec po
ovadbi Franca Weissa, kateremu
naj bi nadobudni Josip hodil
»njegovo 6-letno hčerko Marijo
spolsko rabiti.« Ko so junaka
Josipa prijeli in zaslišali, je ta
priznal, da je podobno počel tudi
že z 10-letno Marijo Schwenter
na neki njivi, vendar pa da ga je
k temu napeljala sama, še prej
pa ga je pregovarjal njen brat,
ki da je to že velikokrat delal s
svojo sestro in mu rekel, »da bo
sestra tudi njemu pustila.« Josip
je bil izročen očetu, krivda pa v
glavnem pripisana Mariji
Schwenterjevi.⁴³ Fran Gottstein
je 15. marca 1906 popival z
neznancem, ki ga je nato
odpeljal v Zvonarske ulice 13.
Bil je močno vinjen. V dotični
hiši so ga odpeljali v sobo, po
njegovem mnenju k počitku.
Spremljala ga je Terezija
Korodijeva, 'delavka' v tej hiši.
Ko je v sobi odložil obleko, da
bi se spravil spat, je svojo
listnico dal v varstvo Tereziji. V

³² Ibidem, fol. 424, 430., ³³ Ibidem, fol. 438, 7, 420, 383., ³⁴ Ibidem, fol. 378., ³⁵ Ibidem, fol. 429, 546, 555.

³⁶ Ibidem, fol. 459., ³⁷ Ibidem, fol. 513., ³⁸ Ibidem, fol. 338., ³⁹ Ibidem, fol. 467., ⁴⁰ Ibidem, fol. 469.,

⁴¹ ZAL: REG I, fasc. 1323, fol. 582., ⁴² ZAL: REG VII/8, fasc. 1330, fol. 630., ⁴³ Ibidem, fol. 648.

policijskem poročilu je tu zraven pripisano od stražnika: »osel!« Terezija se je nato vlegla k njemu v posteljo. Sedaj se je Franu šele pobilnilo, kje je pristal, in je nemudoma zapustil hišo. Kasneje pa je opazil, da mu v listnici manjkata bankovca za 20 in 10 kron in takoj osumil Terezijo, kar pa je ta kategorično zanikala in skušala sum s sebe spraviti na neznanega Franetovega spremljevalca. Poleg pa stoji še ena stražnikova opazka: »Ali pa je bil tepec Gottstein pijan in ne ve kako in kaj!«⁴⁴ Hude oskrunitve pa je bil obdolžen 18-letni Josip Mlakar. Po lastni pripovedi naj bi se ponoči 12. marca 1906 na Hranilnični cesti zapletel v pretep z infanteristi 27. pešpolka, ki so mu z glave zbili klobuk. Medtem, ko ga je iskal,

se je predenj postavil lastnik hiše na Hranilnični cesti Filip Fajgelj. Ko mu je Josip povedal, kaj išče, mu je Fajgl iz svojega kokošnjaka prinesel prav njegov klobuk. Vendar so dogodki sodeč po pripovedi Filipa Fajglja potekali malce drugače. Ponoči ga je zbudil hrup v njegovem kokošnjaku. Odhitel je pogledat, kaj se je zgodilo, in našel v kokošnjaku le še lastno kokoš v zadnjih vzdihljajih, ki je »imela vso razdejano zadnjico, iz katere je brizgal rumenjaki«, poleg kokoši pa je ležal klobuk. Ko se je Fajgl za nekaj časa potuhnil, je prišel mimo omenjeni Josip Mlakar iščo svoj klobuk, za katerega se je izkazalo, da je prav oni iz kokošnjaka. Na podoben način je bilo v zadnjem času v isti ulici pomorjenih že več kokoši, kar je pričalo, da

mora storilec dobro poznati Hranilnično cesto. In Josip Mlakar je bil doma prav v njej. Josip je bil ovađen in obsojen na zaporno kazen po §129 kazenskega zakonika.⁴⁵

S tem sem zaključil kratek pregled skozi poglavitne policijske arhive Mestnega arhiva Ljubljane v letih med 1900 in 1910, ki pa zaradi svojega obsega nudijo še veliko možnosti po nadaljnem raziskovanju. Zame osebno je bilo pregledovanje teh fasciklov izredno zanimivo, saj se da prav prek teh vsakdanjih navidezno nezanimivih dogodkov poistovetiti z duhom takratnega časa.

Damjana Vovk in Urša Lovce

Ata kupi mi ...

Se spomnite 70. let? Nekateri se takrat sploh še niste rodili. Večina današnjih študentov zgodovine je ta čas prespala z dudo ali palcem v ustih. Ampak ali veste, da je bilo otrokom v tistih časih prav lušno? Verjemite, da tudi nama ni bilo hudo, saj sva si za naslov seminarske naloge izbrali Igre in igrače v 70. letih. Kot se za tak »projekt« spodobí, sva najprej pobrskali po literaturi, pa ne

samo po knjigah na to temo, temveč tudi po revijah, ki so izhajale v tistih časih. Sprva nama tiste dolge ure sedenja v vsem nam priljubljenem NUK-u niso prav nič »dišale«. A sva kmalu ugotovili, da listanje po revijah sploh ni tako dolgočasno. Ravno nasprotno, iskanje člankov, ki bi nama razodeli otroški svet sedemdesetih je obudilo marsikateri spominček ali globoko v naju skrito zgodbo.

Tako se je od tedaj naprej prenekaterikateri pogovor začel z: »Ali se spomniš?«. Najina tema naju je prevzela tako, da sva tudi ob kavici preprosto prisilili najine sogovornike k razmišljanju in spominjanju (pri tem so nama mnogi pomagali spomini starejših bratov in sester). Najino raziskovanje pa je dobilo nov polet, ko sva začeli brskati po podstrešjih in kletih. Pri tem pa so se zelo izkazali tudi

⁴⁴ Ibidem, fol. 311., ⁴⁵ Ibidem, fol. 282-284.

najini kolegi in kolegice, ko so na najino prošnjo tudi sami pokukali v njihove zaprašene sobe, natlačene z raznimi predmeti iz preteklosti. Zato se jim za ves trud lepo zahvaljujeva. Z metodologijo praktičnega dela oz. iskanja sva se dokopali do malce prašnih in obledelih, nepopolnih, enkratnih in prikupnih igrač. Le te sva prinesli s seboj na predstavitev seminarja in tako popestrili zbrane podatke še s »ta pravimi primeri«. Naslednjih nekaj besed pa je za vse tiste, ki ste jo žal zamudili in za vse, ki vas ta tema zanima bodisi iz zgodovinskega ali le razvedrilnega vidika.

Mislite, da je danes otrokom lepo? Ja, res so polni v trgovinah in skatle doma polne plišastih igrač, lego kock, akcijskih figur, punčk, dojenčkov (ki potrebujejo plenice). Telebajski stalno skačejo in se imajo radi na enem od 94.-ih TV-kanalov, vsak mesec je na tgu nova zgoščenka, ki spodbuja otroško ustvarjalnost in bkrati nagraduje njegovo znanje. Morda otrokom res nič ne manjka, vendar aya mnjenja, da so bili otroci v 70.-letih srečnejši. Zakaj?

Predstavljajte si otroka z dvema medvedkoma, nekaj avtomobilčki ali punčkami in nekaj dragocenimi igračami za posebno priložnost. Otroka, ki zna te igrače maksimalno izkoristiti pri svoji igri. To je bilo v sedemdesetih. Res, nekateri otroci tedaj niso imeli nobene igrače, vendar so si pri igri pomagali z domišljijo. Drugi so se že takrat utapljali med uvoženimi igračami, vendar so jih znali ceniti – starši so jih kupovali v tujini, saj jih doma niso mogli dobiti ali pa so bile predrage. Skratka, naj

si je šlo za lesene kocke, železnico ali govorečo punčko, igrače so otrokom pomenile pravi mali zaklad.

V tedaj nastajajočih vrtcih so otroci spoznavali tudi druge igrače – tiste iz vrtca in igrače sovrstnikov. To je bil čas, ko je televizija vstopila že skoraj v vsak dom, vendar programa za otroke pa tudi reklamiranja igrač preko tega medija ni bilo. Namesto Telebajsov so otroci gledali Sezamovo ulico, Modrega dirkača, Miška na Marsu in podobne risanke, ki so jih vrteli v tedanjem času. Bolj pa televizija se ni posvela v igro otrok.

Na maloštevilnih igriščih so se igrali na opni, ki smo jo nekaj let kasneje podedovali tudi mi: tobogani, redke gugalnice in plezalna orodja. Ravno zaradi pomanjknega številu igrišč so s vzele pravico, da so za igro začeli uporabljati tudi površine, ki prvotno temu niso bile namenjene. Kaj pa je lažje, kot zalet rast trave v parku in si na zemlji narediti labirint za smikule? Ali pa porisati kolikor toliko ravno površino in se igrati ristanec, zemljo, kras, med dvema ognjema in podobne zadeve. Sredi sedemdesetih je bila najbolj popularna igra skakanje čez elastiko, ki je še danes prisotna na igriščih. Tedaj so se otroci vozili naokoli na lesenih skirojih ali kolesih iz tovarne Rog. Posebej popularni sta bili znamki Kekec in Pony. Se ju še spominjate?

Kadar je slabo vreme (ali hišni pripor) pregnalo otroke z igrišč, so se ti v zavetju stanovanj in hiš igrali družabne igre: domine, človek ne jezi se, karte, mikado

ali šah. Ko pa je zopet posijalo sonce, so odšli na bližnjo površino, količjak primerno za igranje in s seboj pritororili kanglice, lopatke, balinčke, frizbi, hulahup obroč... Vse skupaj so pustili ležati na pesku, zemlji ali betonu ter se odšli igrat slepe miši ali ravbarje in žandarje.

To je bil tudi čas, ko so starši med prostimi dnevi odpeljali otroke na kak izlet ali v živalski vrt (odprt leta 1975). Pozimi so jih učili smučanja, poleti na morju pa so jih prve dni še skušali zadržati nad vodo, nato pa jim je že postalo žal, zakaj tudi najnovejši model ročavčkov ne vključuje vrvice.

Kaj neda, to so bili lepi časi! Kar priznajte, da čanka sploh niste prebrali do konca, saj so vas spomnili povlekl nazaj, nazaj v tista čarobna otroška leta, v čas, ko smo se verjeli, da dobro vedno premaga zlo, da na svetu vlada pravica in da ga lahko spretenimo, če le imamo voljo... Mnogi še sedaj želimo verjeti v besede naših staršev, ki so trdile, da lahko dosežeš ali dobiš katerokoli stvar na svetu, če si jo le dovolj močno želiš. Naju so spomnili že povlekl nazaj, nazaj v čas brezskrbnih in smaha polnih dni. Spomnili sva se najinih otroških sanj, ki so napovedovale srečno, blestečo prihodnost, ko sva so točno vedeli kaj bova, ko bova veliki, a so se nekje med šolo in delom te sanje izgubile. Tako sva danes na filozofski fakulteti študentki zgodovine. Ali sva s tem spremenili sanje v resničnost?! Pri tem so se spomnili na tiste lepe sanje dotaknili še takrat tako nedotakljivih in fantastičnih v nanju skritih želja, ki naj jih bi s

časoma dosegli oz. izpolnili. Pa
sva jih? Ste jih vi?

Prišel je ravno pravi čas –
pomlad in z njo tudi poletje –
torej najlepši čas, da skupaj
uresničimo naše otroške sanje in
želje.

Drage kolegice in kolegi poza-

bite za trenutek na zgodovino in
na bližajoče se izpite in se kak
večer, ko boste sedeli pred
domačo hišo ali pred lokalom ob
Ljubljani zamislite in spomnite
na srečne čase. Spomnite se na
svoje želje in pričakovanja, ki ste
si jih želeli in načrtovali, pa tudi
na igračo, ki vam je že v otroštvu
in v otroških stiskah stala ob

strani. Poiščite enkrat to
ljubljeno, a do sedaj pozabljeno
igračo, saj se lahko tudi danes v
težkih trenutkih obrnete nanjo.
Naredite načrt, ki vam bo
neizpolnjene želje pomagal
uresničiti, saj vemo, da nikoli ni
prepozno.

Urša Srle

“Čuvajte nedolžnost mladine”¹

Govora o spolnosti je bilo v
začetku 20. stoletja malo
oziroma nič, imeli so jo za
nečisto. Tako pojmovanje je
izhajalo iz dolge tradicije
krščanstva na našem ozemlju,
korenine seksualnega pesimizma
pa so še starejše – so dediščini
antike, predvsem gnoze in
stoicizma, ki jo je krščanstvo
ohranilo vse do danes.²

Katoliška cerkev je poudarjala
sramežljivost in čistost in s tem
hote ali nehote ustvarjala
podobo o brezspolnosti naše
družbe. Vsemu temu se je
pridruževala še stroga cenzura,
ki je pometla z vsemi nagci in
nagicami na platnih, foto-
grafijah, v anatomskih učbenikih
in z vsakršnimi tudi najmanj
pomenljivimi teksti v knjigah.
»Bolj kot spolnega pouka je

treba odločnega nastopa
nasproti umazanim literarnim in
‘umetniškim’ proizvodom.
...Skrbite za to, da se njihove
predstave ne bodo obiskovale,
da se njihove knjige ne bodo
kupovale, da ljudstvo njihovih
listov ne bo jemalo v roke, pa s
tem najbolje obvarujete svoje
otroke нравnih garij in
nevarnosti spolnega življenja».³
Leta 1899 je v zahtevah za
pripravo prve slovenske
umetniške razstave jasno in
glasno zapisano, »da naj bodo
vsakere nuditete že a priori
izključene«, ker so za »nравnost
in verski čut žaleče slike«. Proti
moderni umetnosti se je sploh
odvijala prava gonja, v očeh
čistunskih sodobnikov je bila
»velikansko dražilo erotizma ali
govorimo kar odkrito, zaveznica
pornografije«. ⁴

Še v začetku 20. stoletja so se
odvijale burne polemike za ali
proti celibatu učiteljic. Najbolj
‘čistim’ se je zdelo nezaslišano,
da bi otroke učila poročena
ženska, ki bi bila sem ter tja
noseča, ker bi s tem dražila
radovednost nadebudnih mal-
čkov. Nosečnost in porod sta
ostajala tabuizirana. Henrik
Tuma je bil eden redkih, ki je
odkritosrečno in preprosto na
primeru metuljev prikazal, kako
se razmnožujejo živali. »Čez
nekoliko dni me je zopet prišla
vprašat, ali dela tudi človek
tako. Tudi na to sem kratko
odgovoril: da. Bilo je čisto
izgovorjeno in od otroka čisto
mišljeno«. ⁵

Domači svojih otrok niso poučili
o ničemer glede spolnosti niti
glede spolnega zorenja ne. Ti so

¹ Ta prispevek je del moje seminarske naloge *Starši in vzgoja v obdobju 1900-1914*, predstavljene v okviru seminarja iz zgodovine otroštva v 20. stoletju pri mentorju dr. Božo Repetu. ² Glej Ranko-Heinemann, Uta: *Katoliška cerkev in spolnost*, Ljubljana 1992, str. 9-20. ³ *Pouk v spolnih rečeh*, Slovenski učitelj 1911, str. 286. ⁴ Pahar, Alenka: *Privatno besedilo življenja*, Ljubljana 1982, str. 260. ⁵ *Sexualno vprašanje in mladina*, Slovenski učitelj 1906, str. 25. ⁶ Tuma, Henrik: *Is mojeje življenja*, *Spomini misli in izpovedi*, Ljubljana 1997, str. 94.

se znašli sami kot so vedeli in znali. Pogosto so imeli občutke krivde glede posledic lastnih telesnih sprememb v puberteti in popolnoma nejasne predstave o tem, kako nastajajo otroci. Informacije, večkrat dvoumne in nepopolne, včasih celo bolj grozljive kot ne, so dobivali od vrstnikov, poslov, iz naključnih indicij, ki jih starejši niso znali prikriti, od pijanskih izpadov odraslih itd. »Kadar je bil molk prelomljen, potem se je to pogosto zgodilo z govorjenjem mladostnikov in odraslih, ki so ga mnogi opazovalci opisali kot rožalo in napadalno, v obliki kvant in dvoumnih namigovanja.«

Kljub temu, da so otroke za vsakršno razkrinkano raziskovanje v tej smeri starši – razen najbolj brezbržnih – strogo kaznovali, obstajajo poročila, da so nekateri otroci že zgodaj ponavljali za "bližnjimi srečanji" odraslih in v parih "zahajali v grmovja". »Spolni nagon zbuja se tod sila rano. Dečkom s 6.-7. leti že naperja se žila, z 10.-12. leti se že sploh kavsa. Stara Meta trdi, da je ni device više od – tu pokaže z roko velikost kakšnega 5 let. dekliča.«⁷ Kljub temu da Trdina rad pretirava, je razvidno, da se z vsemi napori po prikrivanju prvinskih nagonov, 'škatlice vedenja o spolnosti' le ni dalo hermetično zapreti. To je bilo mogoče tudi spričo bivanjskih razmer, kajti pogosto so vsi člani družine,

zlasti na kmetih in v industrijskih središčih, spali v enem prostoru in včasih je družinski oče moral storiti svojo zakonsko dolžnost kar vpričo navidezno spečih otrok. »Njihov neprosto voljni voajerizem ni vodil k razsvetljenosti, temveč k izkrivljenim, pogosto tesnobnim predstavam, v katerih je oče dobil vlogo agresorja, ki ogroža mater.«⁸ Po drugi strani pa so otroci bezljali vsepovsod in ni vrag, da ne bi kdaj ujeli kakšnega posla 'na delu'. »Pohujšanje povzroča nič vredna, pokvarjena služničad. Kaj vse morajo nedolžni otroci videti, kolikokrat so otroci sami naravnost žrtve pohotnih uslužbencev.«⁹ Ker je bila spolnost tabu, je kot taka pomajala idealni pod za prikritje peryerzije kot je incest in kot trdi psihologozgodovinar Lloyd de Mause, česdaš dostopni viri pomajajo »ohvolj dokazov, po katerih je mogoče soditi, da je bila v preteklosti zloraba otrok dosti bolj razširjena kot danes.«¹⁰

Težje kot s spolnim življenjem se je bilo soočiti z lastrnim spolnim zorenjem. Mlado dekle je bilo ob prvih menstruacijah prepričano, da je na smrt bolno, da bo izkrvavelo. Grozo pred boleznijo je še potencial strah pred stigmatizacijo, kajti menstrualna kri je že iz biblične tradicije znamenje nečistosti.¹¹ Fantje so po prvih erekcijah in polucijah bili gotovi, da jih skuša hudič, da je to kazen za njihove grehe, da so hudo bolni, da bodo

umrli ipd.

Še posebno huda je bila gonja proti masturbaciji, ki je veljala za samooskrumbo. Popotnik je pisal, da »masturbira v gotovi dobi 75-80% mladeničev in 25-30% deklete.«¹² O tem, kako bi jo zatrli, kako bi izsledili vse one grešneže, so bile napisane cele študije. Začelo se je že pri tem, da je treba otroku takoj v prvih dneh življenja popolnoma izbiti iz glave kakršnokoli radovednost v zvezi s tem. Tako je služilo tradicionalno povijanje dojenčkov tudi v ta namen, da onemogoči dotikanje genitalij. Ko je imel otrok par let se mu je prepovedalo kopanje, ponekod tudi igranje z nasprotnim spolom. Svetovali so, naj hodi otrok spat, ko je res utrujen in naj vstaja, preden bi utegnil zjutraj poležavati v topli postelji, ponoči pa so mu natikali posebno obleko, ki se je zapenjala zadaj. Privsem tem so ga branili pred slabo družbo, pohujšljivo literaturo in postopastvom. »Najboljša obramba čistosti je nepoznanje seksualnih reči«¹³, so najpogosteje trdili slovenski pedagogi, čeprav naj poudarim, da se je v tem času že spočel krog ljudi, ki so takšno rigoroznost odklanjali.

Ker so borci proti onaniji vedeli, da je ta zelo razširjena, so strašili z lažnimi podatki o tem, da povzroča hromost, blaznost, telesni propad, psihoze in na koncu smrt. »Predstave o smrti

⁷ Sieder, Reinhard: *Socialna zgodovina družine*, Ljubljana 1997, ⁸ Trdina, Janez: *Podobe prednikov ... paugiljive za vrsteke*, Ljubljana 1987, str. 228, ⁹ Sieder, ... str. 191, ¹⁰ Čadež, A.: *Čuvaj nedolžnost mladine!*, Slovenski učitelj 1908, str. 227, ¹¹ Puhar, ... str. 273, ¹² Tretja Mojzesova knjiga (Leviticus, 15, 19-28): *Ako ima žena tok, to je kvotok na svojem telesu, naj bo sedem dni v očiščevanju: kadar koli se je dotakne bo nečist do večera. Vse na čemer leži ob svojem očiščevanju, je nečisto, in vse, na čemer sedi, je nečisto. Kdar koli se dotakne njenega ležišča, naj si opere oblačila in se skoplje v vodi in naj bo nečist do večera...*, ¹³ O masturbaciji, Popotnik 1912, str. 350, ¹⁴ *Seksualno vprašanje in mladina II.*, Slovenski učitelj 1906, str. 46

in bolezni so jo pokrile z zastorom žalosti, ki uničuje fantazijo in odstranjuje radovednost.¹⁵ Nagovarjali so starše, naj ponoči nadzirajo otroke v postelji in naj jih zaslišujejo. Le-ti, ki se nagonu niso znali upreti, so se lotili raznih zdravju škodljivih metod, kot je drastično odrekanje hrani, spanju, nalagali so si kazni in pokore. O tem ni veliko pričevanj, kar je logično, vendar so se ohranili nekateri osebni zapisi, dnevniki, ki so odraz tega, da so ti mladi ljudje svojo stisko le morali nekemu

(nečemu) zaupati; tako se je na papir izpovedal Dragotin Kette in seveda Janez Trdina, ki je sploh bil eden redkih, ki je odkrito pisal o tovrstnih zadevah.

Naravnost zabavni za naš čas so izkrivljeni odgovori na vprašanje »Kaj vpliva, da se prezgodaj vzbuja in draži spolni nagon?« Neprikladna, dražeča obleka, alkohol, ki še v tako majhnih količinah »pospešuje razdraženost, vodi v greh«, kava, čaj, tobak, »...razkošna hrana in sploh jedila, ki imajo belja-

kovine, pač niso za mladino, ker je brez dvojbe škodljiva v seksualno-higieničnem oziru.«¹⁶

Greh je bil, če je kdo o takih stvareh govoril, pel 'nečiste' pesmi. »Greh je tudi, če bi kdo take stvari z veseljem premišljeval, če bi imel kdo želje take reči videti, slišati, storiti.«¹⁷ »Najlože se dajo skrivnosti pojasniti ravno v zvezi z zgodbami sv. pisma.«¹⁸ so razlagali takratni pedagogi.

Maja Potočnik

Otroška oblačila in obutev med leti 1918 - 1941

Za razumevanje razmer v času med obema vojnama, se moramo postaviti v vlogo ljudi, ki so takrat živeli. Obleke namreč ni bilo mogoče kupiti v trgovini kakor danes, to je bila dragocena stvar, ki je zahtevala precej časa. Večina oblačil je bila namreč narejenih doma – s šivanjem, pletenjem, strikanjem, vezenjem, kvačkanjem... V Ljubljani in Trstu so se začele pojavljati prve trgovine s tekstilom, kjer pa so lahko kupovali le premožnejši. Nasploh pa so v takratnih časopisih (za vir sem imel reviji

»Ženski svet« ter »Žena in doma«) bolj pogosti nasveti za ročna dela, kot pa reklamni oglasi za narejene izdelke. Triko – se pravi tovarniška proizvodnja perila se je bolj množično začela v drugi polovici tridesetih let.

Če začnemo pri najmlajših. Novorojenčki so potrebovali dve vrsti plenice – tanke, nekoliko manjše, nato večje, flanelaste, 80cm2 – nikoli jih ni bilo preveč. Prale so se sproti, iz njih so potem nekatere mame naredile tudi hlačke. Zgoraj pa

pride še kratka srajčka, ki je s posebnim trakom čez popek zatlačena okoli pasu, da ostane suha. Na kmetih je še vedno navada povijanje v štruco, tako da se dojenček ne more nikamor premakniti pri spanju ali pestovanju. V časopisu pa je že svetovano, da ima otročiček ročice proste. Obvezna oblekica je tudi čepica za mraz ter slinček, ki je včasih okrašen s čipkami in različnimi vzorci. Starejšega izvora je platica ali pindekelček – enodelno ogrinjalo, ki dojenčka povije kot mumijo. Za higieno je nujno prekuhavanje in

¹⁵ Šteč, K.: *J. J. Rousseau, iniciator seksualne pedagogike*, Popotnik 1912, str. 272, ¹⁶ Čadež, A., *Čuvaj nedolžnost mladine!*, Slovenski učitelj 1908, str.248, ¹⁷ Prav tam, str. 250, ¹⁸ *Spolno vprašanje*, Slovenski učitelj 1906, str. 258



likanje tega perila. Pozimi ima udobno flanelasto vrečko s kapuco, hlačke dopetačke iz volne ali kratke hlače z nogavicami. Ko začne hoditi ima tudi čevlje s trdimi podplati. Pleteni čevlji ali kvačkani copatki so iz volne ali pavole s podplati iz klobučevine.

Mladi fantje poleti nosijo sandale na jermen, premožnejši imajo lahke platnene čevlje, na kmetih pa kar bosí tekajo naokrog. Za nedeljsko mašo pa obujejo visoke čevlje, ki so za kmečke fantke edini, saj te nosijo tudi pozimi. Pletene bombažne gata imajo oblečene pod kratkimi hlačami. Irlarce (kratke hlače do čez kolena z naramnicami) v kombinaciji z belimi nogavičkami so znane kot stil »Kulturbundae«. Zgoraj pa oblečejo bombažno majico ter platneno srajco ponavadi svetle barve, ter suknič za posebne priložnosti. Fantki dobijo dolge hlače šele pri približno štirinajstem letu – saj so nekakšen simbol odraslosti. V mestih je kot šolska uniforma v tridesetih letih zelo priljubljena mornarska obleka – črna bela

kombinacija srajce, puloverja (jopice) z »V« izrezom ter rute ali mornarske čepice z dvema trakcema. Pozimi nosijo fantje na kmetih visoke čevlje iz svinjskega usnja na katere nataknejo galoše (gumijasta prevleka za na čevlji), če je veliko snega. Starejši imajo tudi težke kovane gojzarje ali kvetrovce, konec tridesetih pa se dobijo tudi že gumijasti škornji. Ponekod na kmetih še nimajo spodnjega perila in zato nosijo nekakšna krilca ali pa gata na gumbec, čez katere imajo oblečene kratke hlače, na katere so z elastiko ali vrvjo pripete dolge volnene nogavice tridesetinske višine, po domače »štrumpanteln«.

Na kmetih ta elastika ali vrv ni vedno po meri nog, zato so otiščanci in sode črte na koži nekaj vsakdanjega. Zgoraj imajo čez platneno srajco oblečene jopico ali brezrokavnik, čez to pa suknič ali volneni jopič. Nosijo tudi kape s šifom ali navadne volnene ter rokavice. Za bolj razkošno se šteje površnik, šal in baretka.

V tridesetih letih pride v modo

tudi smučarska uniforma in različna športna oblačila, ki pa so povečini neudobna. Za spanje na kmetih nimajo posebne obleke – imajo tisto, kar so nosili čez dan, poleti pa spijo brez obleke. V mestu imajo črtaste flanelaste pižame, premožnejši pa prisegajo na bombažne ali platnene spalne srajce, ki so pozimi daljše.

Dekleta poleti obujejo sandale ali čevlje na pašček ali gumb. Bolj gala so lakasti usnjeni čevlji z mašno. Za spodnje perilo imajo hlačke in majico iz blaga, kar je s trakci povezano v en del – podobno kot današnji »body«. Perilo je pogosto čipkasto, starejša dekleta nosijo kombineže. Za mlajše punčke je edino oblačilo enodelna oblekica ponavadi brez rokavov in kratke bombažne ali svilene nogavičke. Starejše pa nosijo krilo ločeno od bluze, platnene srajce ali majice z dolgimi rokavi. Za delo imajo faze spletene v kito, spete v čop ali pentljo najpogosteje pa si jih povežejo z ruto. Pozimi obujejo visoke čevlje z vezalkami ali gojzarje z gamašami (platno do kolena). Starejše imajo modrček do pasu na katerega so pripete hlačke, na katere pa so privezane dolge bele ali rjave volnene nogavice. Pogoste enodelne obleke so žametne ali bombažne. Dekleta le redko nosijo krzno. Ob hudem mrazu si nadanejo štrikano jopico, plašč ali pelerino. Na Krekovi šoli in liceju je obvezna uniforma – črna halja z belim ovratnikom. Starejši stil plisiranih oziroma spodrecanih kril je opazen le še na podeželju. Nočna obleka je rožnata ali bela spalna srajca.

Perilo se ni menjalo tako

pogosto kot danes, ampak šele takrat, ko je bilo »umazano« -

večinoma enkrat tedensko. Razlog temu je bilo seveda

ročno pranje in več skrbi za obleko poleg tega pa še drugačna higienska etika.

Damijan Bobek

Železnica na pivškem

Večkrat, ko potujem iz Pivke proti Ljubljani in nazaj v stari gomuljki, gledam domače kraje, mimo katerih hiti vlak in se sprašujem o njihovi preteklosti. Pomislim, kakšno je bilo življenje teh ljudi nekoč, davno nazaj, še preden je železna cesta prihitela sem in zaznamovala prihodnost ljudi in krajev ob njej.

Železnica, ki je leta 1857 stekla ob Pivki proti Trstu, je bila del načrta avstrijske gospodarske strategije. Država si je koristno ljubno prizadevala povezati svoje glavno mesto z tržaškimi pristaniščem, ki bi tako postalo eno najpomembnejših evropskih pristanišč.

Kljub temu, da železnica ni bila zgrajena zaradi potreb lokalnega prebivalstva ob trasi, je pomembno vplivala na njegov razvoj.

Ko je bila leta 1849 zgrajena železnica do Ljubljane, so se že začele priprave za nadaljnjo gradnjo proti Trstu. Kraški teren, po katerem naj bi železnica potekala je že od leta 1842 proučeval inženir Lobinger in drugi strokovnjaki. Zaradi

težavnosti terena, se je poleg Kraške oblikovala tudi Soška opcija poteka železnice, ki pa bi bila znatno dražja.

Po posvetovanju v Ljubljani 1849, je bila sprejeta kraška opcija, po kateri je bila proga speljana prek ljubljanskega barja, mimo Logatca, Rakca, Postojne, Št. Petra¹, Divače do Trsta. Na sprejetje kraške opcije je odločilno vplival knez Windischgrätz, lastnik notranjskih gozdov.

Železnica je bila med drugim načrtovana po Zgornji in Spodnji pivški kotlini, zaradi njune prehodne lege iz notranjosti Slovenije proti Primorskemu.

Kraško opcijo so nasprotniki kritizirali zaradi velikih višinskih razlik, pomanjkanja vode, kraške burje in nasploh težavnega terena.

Gradnja pa se je vseeno začela. Z velikimi težavami so premagali ljubljansko barje. Nadalje pa so morali zgraditi številne useke v mogočno kraško skalo in številne mostove

ter viadukte in tako premagali razgibano pokrajino. Na izpostavljenih delih so morali zgraditi številne zaščitne zidove proti burji in zametom. Še dandanes lahko občudujemo te stvaritve. Sam se večkrat sprašujem, koliko dela in truda, koliko napora je bilo vloženo v ta projekt, koliko delavcev je ob večletnem napornem delu garalo na progi, po kateri se lahko vozimo danes.

Problem vode, ki so jo potrebovali za napajanje kotlov parnih lokomotiv, so reševali na različne načine. V Rakcu so zgradili 3,6 km dolg vodovod iz cerkniškega potoka. V Postojni so črpali iz izvira pod železniško postajo, kasneje pa iz zajetja pod Staro vasjo, v Št. Petru pa iz vodnjaka v Radohovi vasi.

Železniška proga do Postojne je bila zgrajena 20. novembra 1856. Otvoritve se je udeležil sam cesar Franc Jožef.

Progo, postaje in ostale naprave so gradila različna podjetja. Spodnji ustroj od Logatca do Št. Petra in čuvajnice so gradili bratje Klein, postajo v Postojni

¹ Št. Peter ali Šempeter je bilo prejšnje ime današnje Pivke

pa firma Aigner. V Prestranku je gradila firma Leban, v Št. Petru pa firma Pollay.

Povezava med Dunajem in Trstom je bila končno vzpostavljena in dne 28. julija 1857 je stekel po njej železniški promet. Prihod železne ceste je vzbudil mešane občutke. Prvotno navdušenje se je spremenilo v razočaranje. Veliko ljudi je namreč doletelo spoznanje, da bodo izgubili zaslužek od prevoznitva, ki je cvetelo pred prihodom železnice. Pri železnici se je sicer zaposlilo nekaj ljudi, vendar so imeli prednost tisti, ki so znali govoriti nemški jezik.

Postaja v Postojni je imela 8 tirov, remizo, naprave za napajanje lokomotiv z vodo, okretnico za lokomotive in vagonsko tehtnico zmogljivosti do 30 ton. V času italijanske okupacije so dogradili prostore obmejnih služb, pokrili peron in zgradili več stanovanjskih blokov. Izgled postaje in okolice se je najbolj spremenil leta 1975, ko so ob njej zgradili avtocesto.

Postaja Prestranek je najprej imela 4 tirske in poleg postajnega poslopja še okretnico za vagonc. Italijani so postajo razširili, ker je postal kraj trgovsko središče za živino, ki so jo dovažali iz Madžarske in Jugoslavije. Še danes je vidna pokrita rampa ob tirih, s katere so nakladali tvor na vagonc. Ob postaji so zgradili poslopja transportnih in špedicijskih podjetij, stanovanjska za železničarje in trgovce in hleve za živino. Med drugo vojno je bil kraj večkrat bombardiran. Danes je Prestranek ranžirna postaja za vlake proti Reki.

Leta 1869 je bil sprejet zakon o izgradnji železnice Št. Peter – Reka. Gradnjo je prevzela francoska družba Gober, Remont, Lewy&Comp., ki pa ni zmogla zahtevnega terena, zato je delo opravila družba južne železnice v lastni režiji. Po novi progi je stekel promet 25. junija 1873. Št. Peter je tako postal pomembno železniško križišče. Postaja je imela 11 tirov, remizo, okretnico, vagonsko tehtnico in naprave za napajanje lokomotiv z vodo in premogom.

Leta 1938 so elektrificirali progi Trst-Postojna in Št. Peter-Reka. V Št. Petru so postavili elektro-napajalno postajo enosmjerne napetosti.

V začetku druge vojne so po železnici prevažali vojake na rusko fronto. Ob progi je bilo zgrajenih veliko vojaških utrd. Vodstvo železnice je bilo v Trstu in na Reki. Med vojno so bili domači železničarji večinoma premeščeni v Italijo ali odpušteni. Nadomestili so jih italijanski po kapitulaciji Italije pa tudi nemški železničarji.

Partizani so z različnimi diverzantskimi akcijami preprečevali oskrbo nemške in italijanske vojske. Po koncu vojne je bila proga proti Ljubljani neprevozna, ker sta bila porušena viadukta v Prestranku in Borovnici. V Prestranku so zgradili nov most, v Borovnici pa presredili potok proge.

Po vojni je progo upravljal vojska uprava jugoslovanske vojske, katere glavni inšpektorat je bil na Reki. Vojska je septembra 1947 železnico predala civilni direkciji, ki je delovala v Pivki do 1952. Potem je prevzelo vaje železniško

transportno podjetje Ljubljana. Proge so obnovili in elektrificirali.

Leta 1952 se je zgodila snežna katastrofa, ko je na progi med Ljubljano in Postojno zaradi velikanskih zametov obtičalo 18 lokomotiv. S splošno mobilizacijo je promet po večdnevni prekinitvi spet normalno stekel. V naslednjih letih so bile pogoste reorganizacije v železniškem prometu. Z železnico so upravljala razna podjetja in organizacije, ki so propadala, se povezovala, nastajala so nova in si podajala upravo in vzdrževanje iz rok v roke. To so bili časi naše rajne države Jugoslavije.

Danes vso zadevo vodijo Slovenske železnice. Zadnje čase smo pričali raznim posodobitvam na železniškem področju. Prihajajo novi vlaki, nove, še hitrejše povezave z Italijo in Madžarsko in morebitna izgradnja drugega tira Koper-Divača. Priča smo hitremu razvoju železnice, tako na tovornem, kot na potniškem področju. Bolj bi se morali zavedati, da je železniški promet najbolj čist in dokaj poceni (potniški) in se večkrat, namesto z avtomobilom, peljati z vlakom.

Kdo pravi, da je 180 m pod zemljo zgolj trda tema?

Muzej premogovništva Slovenije v Velenju zagotavlja, da temu ni tako in je to tudi dokazal, saj so mu iz sedeža Evropskega muzejskega foruma (EMF) v Bristolu sporočili, da je nominiran za najboljši evropski muzej leta. Muzej si je nominacijo priboril med 64 muzeji iz cele Evrope.

Prijavo za tekmovanje so oddali maja 2000, v septembru pa so v muzej že prišli ocenjevalci. Ti niso ocenjevali samo postavitve zbirke, temveč tudi inovativnost, izvirnost, vpetost muzeja v okolje in njegov prispevek k razvoju kraja, kjer deluje.

Kako je bil ocenjen velenjski muzej bo znano 19. maja 2001, na slavnostni podelitvi nagrad v Pisi, v Italiji. EMF bo podelil tri glavne nagrade, in sicer za najboljši muzej leta, za najboljši tehnični muzej in muzej sveta Evrope.

Kaj vse se vam torej obeta ob obisku muzeja vam bom na kratko predstavila v tem sestavku, še prej pa nekaj informacij, ki jih je dobro vedeti.

Muzej premogovništva Slovenije v Velenju spada med tri podzemne muzeje rudarstva Slovenije, poleg idrijskega in mežiškega. Ustanovljen je bil l. 1957 in skoraj 40 let

(natančneje od l. 1966) deloval na Velenjskem gradu. Ko pa so v velenjskem premogovniku konec l. 1998 preselili pridobivanje premoga iz območja Škal v nov del, so muzej iz gradu preselili v opuščene podzemne prostore jame v Škalah. Tako imajo danes možnost, da v pristnem okolju prikazujejo pridobivanje premoga nekoč in danes.

Glavni lignitni sloj so v Šaleški dolini odkrili l. 1875. Prve tone velenjskega lignita so potegnili na dan že maja 1887 in to z globine 180m, čeprav so stari jašek dogradili šele l. 1889. Od tedaj so velenjski rudarji nakopali več kot 170 milijonov ton premoga.

Tako. Sedaj smo tudi mi pripravljeni da gremo na delo,

da podoživimo rudarjev vsakdan, da občutimo strah in tesnobo, ki je spremljala številne rudarje, ki so odhajali v rov in nenazadnje, da se poveselimo počitka in malice.

Torej, ob vstopu v garderobo si najprej oblečemo zaščitne površnike in nadenemo čelado. Nato disciplinirano in v vrsti počakamo na toplo malico, jo shranimo v žep in se pomikamo proti dvigalu. Pred odhodom oddamo še vsak svojo markico na ustrezno mesto, si zakličemo SREČNO!!! in že se spuščamo po rovu 180m globoko v podzemlje.

Tam nas pričaka pesnik Anton Aškerc, ki se je pred sto leti tukaj že prevažal v globino in spremljal rudarje. Zapisoval je njihove življenjske zgodbe in





dogodke v rudniku, ter jih sedaj pripoveduje nam, v pesmi in besedi.

Seznani nas s težkim delom rudarjev v soparnem in zadušljivem ozračju. Pripoveduje takole: » Soparno je in dihaš težko. Vročina raste... Bližamo se peklu? »

In res je bilo večkrat podobno peklu, saj so po vsch deloviščih rudnika na premogarje prežale številne nevarnosti zaradi zruškov debelih lignitnih plošč, predvsem pa zaradi zahrbtnega plina metana.

Ko se stresejo tla, ko zagrmí in zabobní od vseh strani, ko nas zajame dim in čista tema, tudi mi podoživimo nesreči, ki sta se približno v takih razmerah zgodili januarja in februarja leta 1893. Strah nas spreleti ko zaslišimo žalostni glas signalnega zvonca, ki je naznanjal, da je v dveh zaporednih eksplozijah metana izgubilo življenje najprej enajst, nato pa še sedemnajst delavcev.

Na kilometru in pol dolgi poti pod zemljo nam 18 scen in 15 lutk poskuša čim bolje

ponazoriti zgodbe in usode rudarjev. Prikazani so v tipičnih položajih pri delu in počitku. Vse prizore učinkovito dopolnjuje še sodobna avdiovizualna oprema.

Ker nas v nadaljevanju čaka še ogled modernega dela muzeja, je sedaj pravi čas za okrepčilo. Iz žepov potegnemo malico in v jedilnici, ki je najgloblje v Sloveniji in verjetno tudi v Evropi, izvemo še marsikaj od naših vodičev, rudarjev (če jih seveda povprašamo).

V drugem delu nas pot vodi skozi mehanizirane jamske prostore iz zadnjih nekaj desetletij razvoja velenjskega premogovnika. Z uvajanjem različnih jamskih ščitnih podporij z različnimi odkopnimi stroji, ki so se zarezali v lignitne sloje kot v maslo, so tu delo tako posodobili, da so si v velenjskem premogovniku pridobili sloves enega najvarnejših in najsodobnejše opremljenih premogovnikov v Evropi.

Omenim naj še, da je Premogovnik Velenje danes javno podjetje za pridobivanje premoga, dolniška družba, ki

zaposluje preko 2800 usposobljenih ljudi, ki nadaljujejo tradicijo odgovornega in strokovnega dela.

Količina premoga, ki jo vsako leto nakopljejo v Premogovniku Velenje, je odvisna od slovenskih elektroenergetskih načrtov, in se giblje okrog štirih milijonov ton. Večino tega premoga porabi šoštanjnska termoelektrarna za proizvodnjo električne in toplotne energije. Tako je zagotovljena tretjina slovenskih potreb po električni energiji.

Za konec naj vas povabim še na ogled stalne zbirke v Beli garderobi, kjer je prikazan razvoj slovenskega premogovništva (panoji, fotografije, skice, diagrami), vključno s prvimi najdbami premoga in njegove uporabe do današnjih dni. Zbirka je zanimiva tudi zaradi rudarskega stanovanja pred letom 1930 (kuhinja, dnevna soba, spalnica), ki obiskovalcem približa bivanjsko kulturo premogarjev.

Sama sem muzej obiskala v novembru lanskega leta, in sicer s študenti etnologije. V Velenju smo si gledali še muzejske zbirke na velenjskem gradu (Šaleška dolina od romantike do baroka, Ko je Velenje postajalo mesto, Afriška zbirka Františka Foita in zbirko z ostanki mastodont), v Zavodjeh pa Kavčnikovo dimnico-kulturni spomenik Istopnje.

Velenje je resda močno vezano na rudarsko tradicijo, vendar nam ponuja še veliko drugih zanimivosti na ogled, zato ni druge kot pot pod noge in preveriti če vse to drži!

Seminar v Bukarešti - Biti mlad v Evropi (24.07.-30.07.2000)

V nedeljo, 23.7.2000, se nas je šest članov ISHA sekcije iz Slovenije odpravilo na 24 urno pot z vlakom preko Budimpešte v Bukarešto, kamor smo prišli 24.7. popoldne. Glede na pokrajino, ki smo jo videli z vlaka, nas je Bukarešta presenetila. Na železniški postaji so nas pričakali gostitelji, ki so nas pospremili do Youth Hostla, kjer smo imeli za časa bivanja v Bukarešti tudi prehrano. Dobili smo dvo-posteljne sobe s kopalnico, če si imel srečo si dobil še "domače živali" – ščurke. Zaradi poznega prihoda smo zamudili uradno otvoritev, zato pa nas je predstavnica organizatorjev popeljala po mestu, kjer smo v parku našli gostilno v senci in poskusili romunsko pivo.

Ker smo pač zamudili uradno otvoritev, smo navezali kontakte s sovrstniki na spoznavnem žuru, ki se je zavlekel dolgo v

noč. Naslednji dan so se dopoldne začele delavnice, ki so potekale v muzeju, v okviru katerega je tudi rezidenca romunskega predsednika; zato je ob vstopu v muzej varnostnik vse pregledal z detektorjem kovin. V okviru teh delavnic smo govorili o vlogi mladih v družbi, kakšne nevarnosti prežijo na nas, o ideologijah... Sam sem imel referat o izobraževalnem sistemu v Sloveniji v 19. stoletju.

V sredo se Slovenci nismo udeležili delavnic; kdo pa lahko sedi nekaj ur v vročem prostoru (temperatura zunaj je bila okoli 40°C), zato pa smo imeli voden ogled muzeja, ki je bil bivališče romunskih kraljev. Popoldan pa smo imeli najprej ogled druge največje zgradbe na svetu – palača ljudstva, ki je zares ogromna in enkratna, nato pa smo odšli malo po svoje. Po

večerji pa smo proslavili Mitjin rojstni dan.

V četrtek smo se odpravili v Călimănești, manjše, mirno mesto kjer smo prebili dva dni. Tu je bila nastanitev nekoliko boljša kot v Bukarešti; vsaj ščurkov je bilo manj. Tu smo imeli ogled lokalnega samostana, ki je eden najstarejših v tem delu Evrope. Po večerji pa smo odigrali meddržavno tekmo v nogometu z našimi južnimi sosedi; zanesljiva zmaga "skijašev". Sledil pa je "national drinks party", kjer smo poskusili pijače vseh udeležencev, zato smo imeli nekateri zjutraj glavobol.

Zgodaj zjutraj je bila budnica, nato pa odhod v univerzitetno mesto Ramnicu Valcea, kjer smo končali z delavnicami. Sledil je sprejem pri županu, ki nas je lepo pogostil, nato pa prosti čas, ki ga je vsak preživel po svoje. Zvečer pa spet zabava.

Naslednji dan je sledil ogled nekaterih delov Romunije. Tako smo si ogledali "grad" Vlada Tepesa, alias grof Drakula, kjer pa so le še razvaline. Sledil je še ogled samostanov, jezu... Zvečer pa vrnitev v Bukarešto in poslovična zabava, ki je potekala v prijetni gostilni in se je seveda zavlekla v jutro.

Zadnji dan pa so sledili še



povzetki posameznih skupin, vendar pa bi o tem lahko kaj več napisal kdo drug; namreč že zgodaj zjutraj smo se trije člani ISHA sekcije Slovenija odpravili s petnajstimi Hrvatami na Črno morje novim dogodivščinam naproti, ki sodijo v rubriko "Saj

ni res, pa je!". A to je že druga zgodba.

Nasploh nas je Romunija prijetno presenetila, čeprav so gostitelji verjetno poskrbeli, da ne bi videli slabih strani dežele. Najbolj pa nas je motila neznos-

na vročina in nekatere tudi umazanija, pa tudi hrana ni bila ravno najboljša, zato pa je bila pijača poceni in v redu družba. Vsekakor pa je bilo to prelepih sedem dni.

Danijan Bobek

Izlet zgodovinarjev v Idrijo (13.12.2000)

Kot je znano je za študenta zgodovine, ki spoznava preteklost prek raznih knjig, predavanj in seminarjev profesorjev na oddelku dobro, da tudi praktično spoznava svet in življenje ljudi in krajev okoli sebe. Tega pa na našem oddelku, razen pri nekaterih seminarjih, ni ravno veliko. Zato mora ukazatelj zgodovinar sam poskrbeti za dodatno razsvetljevanje samega sebe. In ena od takih študentskih »samoiniciativ« (samovžigov) (pobuda in celotna organizacija-Drugiča Čeč) je bil tudi ta izlet v Idrijo.

Izlet se je »zgodil« na nek hladni terek. Težav z vstajanjem, kot ponavadi, nismo imeli. Tako se nas je zbrala mala (cca 24), vendar zagnana četica zgodovinarjev in nekaj po osmi zjutraj izpred Filofaxa odrinila novim dogodivščinam naproti.

Pot nas je peljala iz Ljubljane proti »materiji Primorski. Peljali

smo se po »ta stara« cesti, med drugim skozi Vrhniko in Logatec, nakar smo v križišču (Kalce), kjer je moč zaviti tudi proti Pastojni, nadaljevali po cesti proti Idriji. Cesta je postala od tu dalje precej ovinkasta, ker smo se spuščali iz visoke Notranjske proti Idriji.

V slabi polkrog uri smo prispeli do Divjega jezera, ki spada med večje, če že ni največji, kraške izvire pri nas. Jezero je že terjalo nekaj življenj potapljačev-raziskovalcev, ki so ga raziskovali v njegovih temnih globinah. Jezero se izliva v bližnjo Idrijo. V deževnem obdobju reka lahko narase višje kot je gladina samega jezera, in takrat le-to deluje kot požiralnik, tako da se voda steka nazaj v jezero.

Reko Idrijo smo prečkali čez majavo brv in si ogledali jezo na reki, od katerega pa so bile speljane t.i. Rake. To je nekak-

šna ozka betonska struga, po kateri teče voda, in ki vodi do mesta Idrije. Rake so služile za poganjanje velikega kolesa imenovanega¹ Idrijska Kamšt, to pa je služilo za črpanje odvečne vode iz idrijskega rudnika. Kamšt, ki je bila narejena leta 1792 in delovala vse do leta 1948, je največja črpalna naprava na vodni pogon v Evropi. Na žalost si te umetnine nismo ogledali, ker nas je preganjal čas.

Z avtobusom smo se nato zapeljali do Idrije. Na poti v samo Idrijo me je kolegica urno opozorila na značilno Idrijsko hišo, v kateri so v več nadstropjih živele rudarske družine, v podstrešnih sobah pa so ponavadi prebivali študentje, ki so obiskovali Idrijsko realko, prvo slovensko realko. V Idriji pa je nastalo tudi prvo gledališče na slovenskem, ki je zdaj preurejeno v kino dvorano.

¹ Beseda izvira iz nemškega poimenovanja vodnih koles. Imenovali so jih Wasser kunst ali Vodne umetnosti, ² prizivnica

Pot nas je dalje vodila v Idrijo, a se nismo ustavili, pač pa nadaljevali pot v Cerkno, kjer smo si privoščili jutranji »kafè« in malico. Nekateri, bolj utrjeni kolegi, so si privoščili jutranjo »pivičko«, ki je med drugim tudi uradna pijača zgodovinarskega kolegijskega. Okrepčani smo najprej obiskali bližnjo partizansko bolnišnico **Franja**, edino tako ohranjeno pri nas in verjetno tudi v Evropi?! Vzpenjali smo se po ozki soteski mimo potoka, ki je urno hitel v dolino, in po katerem so partizani svoje čase nosili ranjence, da nebi puščali za sabo nikakršnih sledi. Po »pustolovskem«, predvsem pa mokrem vzponu, smo prispeli do bolnišnice in jo urno raziskali (od hišice do hišice). Tu je bil rentgen, tam bunker, spet naprej operacijska soba in drugi prostori.

Bolnica **Franja** leži v skriti soteski Pasice. Delovala je od decembra 1943 do 5. maja 1945. Ustanovil jo je dr. Viktor Volčjak, ime pa je dobila po dr. Franji Boje-Bidovec, ki jo je upravljala od januarja 1944. Tu se je zdravilo skupno 522 ranjencev. Bolnišnica je imela tudi več pomožnih oddelkov. Bila je tudi dvakrat napadena, a je niso delih rova so bili postavljeni modeli rudarjev, ki so prikazovali delo v rudniku, od najprimitivnejših načinov kopanja iz časov začetka rudnika, do najsodobnejših, današnjih načinov. Prikazani so bili tudi rudarji pri počitku in načrtovalec novih kopov.

Prvi rudarji so delali brez vseh pripomočkov, ki jih imajo danes. Ko so kopali rudo, ali vrtali v stene so vdihavali strupen živosrebrni prah, ki jim je škodoval,

in zaradi česar so tudi zelo zgodaj umirali. Delali so ob slabi razsvetljavi in bili zaradi naporenega življenja pogosto dovzetni do alkohola. Tako so pogosto videvali razne škrate, ki so rudarjem trkali in kazali kje naj bi bila ruda. Škratje pa so bili tudi zlobni in so rudarje pogosto zavajali.

Spustili smo se še nekaj etaž (obzorij) nižje in si ogledali novejšo stroje in pripomočke za kopanje rude. Potem pa smo se po strmih stopnicah vmili na površje.

Rudnik sestavlja zdaj 23 obzorij (etaž), ki segajo v globino več kot 400m.

Rovi idrijskega rudnika, katerih skupna dolžina je 40.000m danes prepredajo globine pod celim mestom in njihovo sesedanje pa predstavlja veliko nevarnost. Rudnik je v fazi zapiranja. Sesedajoče rove polnijo z cementom in jih utrjujejo.

V rudniku je še precej rude, da bi jo lahko kopali še več let, a se to zaradi nizke cene živega srebra ne izplača.

Po koncu ogleda smo se poslovili od prijaznih vodičev. Še pred tem pa smo se vsi knapi slikali pred vhodom v rov.

Pred nami je bila še zadnja točka



našega izleta. To je bil grad **Geverkenegg**. Bil je zgrajen v letih 1522-1533 in služil kot sedež uprave rudnika do druge svetovne vojne. Kasneje je bil preurejen v tehnični muzej. Leta 1995 je bila dokončana bogata in obsežna razstava z naslovom *Pet stoletij rudnika živega srebra in mesta Idrija*. Tu smo si ogledal pol tisočletno idrijsko živosrebrno epoho, ki je predstavljena z dokumenti, fotografijami, maketami in raznimi predmeti. V gradu je med drugim tudi spominska soba **Franceta Bevka** in razstava čipk. Muzej je mimogrede leta 1997 prejel nagrado za najboljši evropski muzej industrijske in tehnične dediščine.

Vodstvo po muzeju ni bilo »glilih bogve kaj«, ker pa smo bili že od prej zasičeni z podatki, nas to (vsaj nekatere) ni tako motilo.

Ko smo zapuščali grad se je nad mesto že spustila tema. Še vedno živahni smo se odpravili proti avtobusu in se po polurni pavzi odpeljali proti prestolnici. Idrijo smo zapuščali polni novih spoznanj in željni novih izkušenj, ma raje kdaj drugič. Po prihodu v Ljubljano so nekateri kolegi podaljševali dan v raznih gostilnah, drugi pa smo šli domov ali kam drugam.

Profesorji potolkli študente

Zadnje čase je nogomet eden bolj popularnih športov med Slovenci. Priznajmo si, tako nam je že zlezal pod kožo, da ni nič nenavadnega, če se na program obiska zgodovinarjev iz Zagrebške univerze uvrsti nogometna tekma. Tako so bili tudi študentje in profesorji zgodovine postavljeni pred vprašanje: „Kako nogometno žogo spraviti v gol za hokej in hkrati preliščiti vratarja in še štiri tekmovalce nasprotné ekipe?“

V sredo, 28.3. 2001, se je v srednji telovadnici Pedagoške fakultete v Ljubljani skupinica slovenskih in hrvaških študentov zgodovine pomerila s svojimi profesorji. Našo fakulteto sta pri tem častno zastopala predstojnik Božo Repe in asistent Rok Stergar. Moram povedati, da smo bili gledalci kar malo razočarani zaradi tako „številne“ udeležbe s strani naših profesorjev.

Profesorje je spodbujala in zanje skrbela navijaška skupina iz oddelčne knjižnice. Ekipo študentov pa je bodrilo zanemarljivo majhno število bodočih zgodovinarjev – bilo jih je celo manj kot tekmovalcev za katere so navijali! Če sem čisto poštena – več gledalcev telovadnica verjetno niti ne bi prenesla.

Med uvodnim polurnim ogre-

vanjem so člani obeh ekip uspeli najti garderobo, gledalci pa smo si izborili „tribuno“. Sledila je hitra razdelitev položajev znotraj moštev in ovekovečenje tekmovalcev na skupinski fotografiji. Študentje so zaigrali v majicah našega oddelka za zgodovino, profesorji pa v vijoličastih dresih, uvoženih iz Zagreba. Točno ob 13.00 se je pričelo dvakrat po dvajset minut zanimive (za gledalce) in izčrpljujoče (za tekmovalce) igre - na prostoru, ki je obsegal slabo četrtno pravega nogometnega igrišča.

Profesorji so že takoj na začetku nastopili napadalno in skušali izkoristiti svoj vpliv pri sodniku, vendar se je ta odločil soditi pošteno. Študentje so sprva delovali neusklajeno, kar je razumljivo:

Omeniti je potrebno, da so na sosednjem igrišču študentke Pedagoške fakultete igraje odbojko. To ni vpljvalo le na koncentracijo tekmovalcev, tudi nekateri gledalci so občasno pozabili, katero tekmo so si prišli ogledat. Vedeti morate tudi, da so nekateri tekmovalci naslednji dan imeli kolokvij in so še med tekmo ponavljali oblike nemških nepravilnih glagolov. Kako naj se torej tekmovalce posveti žogi, če ga bolj

zanima, kako izgleda „zmrzniti“ v Perfektu?

V peti minut so ugotovili, da glagole obvaladajo in so v celoti posvetili pozornost igri. Po nekaj resnih napadih na gol so v 12. minuti celo povedli. Strelec, ki mu je uspelo zabiti žogo preko profesorja v neverjetno majhen gol, je bil Gregor Jerman.

V naslednjih minutah so profesorji udihali po študentih. Z goloma v 16. in 18. minuti so povedli in skrbano obrambo študentov je pred nadaljevanjem toče-gotov rešil konec prvega polčasa.

Po trinitutnem odmoru se je prevlada profesorjev na igrišču nadaljevala. Študentje, kljub številnim menjavam, sprva niso uspeli spraviti žoge v stran od svojega gola. Šele sredi polčasa so se uspeli otresti strahu pred izkušenejšo ekipo in sestaviti učinkovito skupino, ki je začela s pohodom na nasprotnikovo stran. Gledalci smo videli nekaj mojstrskih akrobacij golmanov na obeh straneh (npr. kako ujeti žogo med kolena), žoga pa v mreži ni več pristala. Le gola sta, pod silo udarcev žoge, kar nekajkrat zapustila svoj položaj za vratarjevim hrbtom.

Tekma se je končala z rezultatom 2:1 za ekipo profesorjev. K zmagi je največ prispeval

tekmovalca številka 4, za katerega smo nekateri gledalci sumili, da je nekdanji profesionalca. Bil je krivec vsaj za en gol (drugi je padel tako hitro, da nismo uspeli zaslediti strelca), hkrati pa je bil tudi steber obrambe profesorjev. Tudi predstavnik naše fakultete se nista slabo odrezala. Priznati je treba, da so se študentje vse do zadnje minute hrabro borili, vendar jim je za izenačenje zmanjkalo nekaj minut. Vsaj neodločen izid bi si glede na igro, ki so jo prikazali, tudi zaslužili.

Zamudili ste torej zelo dobro nogometno predstavo (precej boljše, kot so jo nekaj ur kasneje prikazali varovanci Srečka Katanca proti Jugoslaviji), na kateri so tekmovalci dali vse od sebe (padci po tleh niso bili redki). Glede na razmerje velikosti med golom in žogo smo bili gledalci prijetno presenečeni ob vsakem zadetku. Tudi uradnega fotografa tekme Matjaža Rebolja so vsi goli presenetili in žal ni uspel nobenega uloviti.

V imenu vseh gledalcev bi se rada zahvalila vsem, ki ste v tako kratkem času uspeli organizirati tekmo. Predvsem bi se rada zahvalila tistim, ki so bili pripravljeni tekmovali. Še posebej gostom iz Zagreba, ki so isti dan prepotovali kar nekaj kilometrov. Upam, da se bo kaj podobnega kmalu ponovilo. Vsekakor na prihodnji tekmi pričakujem več gledalcev, predvsem več navijačev za ekipo študentov. Zakaj ne bi prišli, saj je zabavno in zastonj?!

Rok Stergar

O opombah in citiranju - kratki kurz za vsakdanjo uporabo

Uvodna pojasnila

Že iz podnaslova je jasno, da bo tole pisanje relativno kratko in usmerjeno k praksi. Bralec naj torej ne pričakuje izčrpnih pojasnil o teoretičnih platih pisanja opomb in pravilnega citiranja. O vsem tem so bile napisane debele knjige – nekaj jih navajam v nadaljevanju, zato bom zapisal le nekaj načelnih priporočil, sicer pa sem se ukvarjal s primeri. Članek je namreč namenjen predvsem reševanju praktičnih zagat pri citiranju. Če ga bo kdo med bralci nekaj ur pred oddajo seminarja potegnili iz predala in našel rešitev za citiranje pasusa

iz tretje izdaje v slovenščino prevedene knjige dveh avtorjev v štirih zvezkih, je bil moj namen dosežen.

Pisanje o citiranju in opombah je povezano z nekaj tveganji: večina bralcev se ob branju tako dolgočasni, da zaspi, tisti, ki ostanejo budni, pa so nezadovoljni, saj jim predlagani model citiranja ni prav nič všeč. Slovensko zgodovinarstvo se namreč še zdaleč ni poenotilo o načinu pisanja opomb in pogled v historične publikacije razkrije pravo razkošje stilov. Z malo pretiravanja lahko rečemo, da ima skoraj vsak pišoči zgodovinar svoj osebni način pisanja opomb. Zato seveda

model, ki ga bom s primeri predstavil, ni nič drugega kot samo ena izmed možnih rešitev. Zakaj sem izbral to, bom pojasnil pozneje.

Upam, da sem s tem potolažili pripadnike drugih citatnih sekt in da lahko sedaj poskusim prepričati še tiste, ki jih branje in pisanje opomb neskončno dolgočasni. Po mojih izkušnjah jih ni malo. Najprej bom poskusili z načelnimi in potem s praktičnimi argumenti.

Opombe so način zagotavljanja razvidnosti zgodovinarjevega raziskovalnega in dokazovalnega postopka. Šele s pravilnim in natančnim navajanjem

uporabljenih virov in literature dosežemo preverljivost našega pisanja, kar je pomembna metodološka zahteva. Takole je napisal veliki francoski zgodovinar Marc Bloch:

*"Čeprav se bralci včasih pritožujejo, da jim že najmanjša samostojna vrstica pod besedilom zamegli možgane in se založniki včasih izgovarjajo, da njihovi odjemalci, zagotovo v resnici manj preobčutljivi, kakor jih slikajo, trpijo prave muke ob pogledu na tako onečlašeno stran, pa vse te kočljivosti kratkomalo dokazujejo, da so topi za najosnovnejša pravila razumske morale. Če namreč ne upoštevamo igrice domišljije, sme biti trditev zapisana samo tedaj, ko jo lahko potrdimo in ko zgodovinar uporabi ta ali oni dokument, mora čim krajše nakaza, od kod prthaja, se pravi, kako ga najdemo, skratka, podrediti se mora prvemu pravilu poštenosti."*¹

S praktičnega vidika pa opombe dokazujejo poznavanje in spoštovanje pravil stroke. So nekakšno (čeprav mnogokrat navidezno) zagotovilo, da je pisec seznanjen z orodji iz zgodovinarjeve delavnice. Oziroma kot pravi pisec iz vrstne zgodovine opomb, ameriški zgodovinar Anthony Grafton:

Like the high whine of the dentist's drill, the low rumble of the footnote on the historians page reassures: the tedium it inflicts, like the pain inflicted by the drill, is not random but di-

*rected, part of the cost that the benefits of modern science and technology exact.*²

Na kratko povedano: opombe pričakujejo tisti, ki bodo vaš tekst brali in ocenjevali, torej profesorji, pričakujejo jih uredniki znanstvenih publikacij in strokovna publika. In to bi moralo zadostovati, tudi če vas ne zanimajo metodološke zahteve resnega zgodovinarja. Toda končajmo teoretični uvod, saj želimo biti kratki in pogledjmo, kako izgleda praksa. Kam torej postavimo opombe in kako naj te izgledajo?

Kje naj opomba stoji?

Odkar sem se vpisal na študij zgodovine, sem prebral kar nekaj seminarjskih nalog tako tistih, ki sem jih spisal sam kot tistih, ki so jih spisali moji vrstniki in mlajši kolegi. Pri tem sem opazil, da se glede pisanja opomb v praksi oblikujejo tri skupine študentov. Poleg tistih, ki so načelni nasprotniki opomb in jih z gnušom zavračajo, lahko najdemo veliko skupino, ki z opombami opremi le dobresedne navedke. Precej malo pa je tekstov, ki jih odlikuje korektna uporaba opomb. Zato povejmo na kratko: z opombo je potrebno opremiti trditve, ki niso naše, naj bodo dobresedno prepisane (torej citat) ali zgolj povzete. V priročnikih za študente zgodovine (zlasti ameriških in angleških) so plagiatorstvu posvečena obsežna s primeri opremljena poglavja in povzemanja brez navajanja vira.

Tudi vse druge oblike takšne intelektualne kraje veljajo za najhujši greh.

Izjema od tega pravila so splošno znani podatki, ki jih najdemo v vseh leksikonih in enciklopedijah. Opombe torej ni treba vstaviti, če zapišemo, da se je 2. svetovna vojna začela 1. septembra 1939. Toda ko (četudi s svojimi besedami) povzemamo potek nemških ofenziv na Poljskem, moramo navesti literaturo, ki smo jo uporabili za prikaz teh spopadov.

Opomb pa ne uporabljamo le za navajanje podatkov o virih in literaturi, temveč lahko v njih dodatno razložimo kakšno podrobnost, ki ne sodi v glavni tekst ter jih uporabimo za navzkrižno sklicevanje. Pogledjmo primera:

¹ Čeprav mi je znano, da termin februar-ska ustava ni povsem ustrezno poimenovanje kompleksa aktov, izdanih skupaj s februar-skim patentom, ga zaradi uveljavljenosti v stroki uporabljam.

² Podrobneje o tem pišem na str. 45-76.

Ob vsebinskem je važen tudi oblikovni vidik vstavljanja opomb v besedilo. Oznake za opombe vedno postavimo za ločilo. Napišemo torej ¹ in ne ^{1.} ali pa ² in ne ^{2.}. Pomembno je tudi, da se opombe pod črto vedno končajo s piko.

¹ Marc Bloch, Apologija zgodovine ali zgodovinarjev peklje, ur. Etienne Bloch, prev. Gregor Modcr, (Ljubljana, 1996), 97.

² Anthony Grafton, The Footnote: A Curious History, (London, 1997), 5.

Primeri

Že v začetku sem omenil, da lahko opombe pišemo na več načinov. Poznamo dva osnovna načina: *reference* in *opombe pod črto*. K slednjim sodijo sprotne in končne opombe, saj je razlika le v mestu, kjer so natisnjene. Referenčni sistem prepoznamo po oklepajih, ki so vstavljeni v tekst in običajno vsebujejo priimek avtorja ter leto izida. Reference nas usmerjajo na bibliografijo, ki vsebuje popolne podatke o posameznem citiranem delu. Referenca (Melik 1965) torej kaže na vnos v bibliografiji, ki izgleda nekako takole:

Melik, Vasilij. 1965. Volitve na Slovenskem 1861-1918. Ljubljana.

Toda take opombe niti v Sloveniji niti drugod po svetu v humanistiki niso uveljavljene, zato ne bomo obravnavali podrobnosti in variant, ki jih je mnogo.

Bolj natančno si bomo ogledali opombe pod črto, ki so v zgodovinopisju standardne. Prepoznamo jih po (običajno številčni) nadpisani (*superscript*) oznaki v tekstu, ki opozarja na besedilo opombe na dnu strani, pod črto ali na koncu poglavja, članka oziroma knjige. Ker poznamo mnogo podvariant takšnih opomb, bom s primeri ponazoril le eno med njimi. Izbral sem standardni ameriški sistem, imenovan *Chicago/*

Turabian Style, ki ga v zadnjem času tudi sam uporabljam. Čikaški stil pozna sicer tudi referenčne opombe, a se uporablja predvsem različica, ki ureja opombe pod črto. Primeren se mi zdi iz več razlogov: med drugim zaradi razširjenosti, zlasti pa ker je zelo dobro predstavljen v več izdajah *Chicago Manual of Style*³ in krajše v *A Manual for Writers* avtorice Kate L. Turabian⁴ ter (kar je nadvse priročno) v številnih priročnikih za pisce znanstvenih tekstov, ki so dosegljivi na internet strežnikih ameriških univerz. To je bil tudi eden izmed razlogov, da sem se sam odločil za uporabo tega sistema. Pri pisanju sem namreč mnogokrat naletel na težave pri citiranju del z zapletenimi naslovi. Takrat ni pomagalo iskanje slovenskih zgledov, medtem ko so bili primeri opomb v čikaškem slogu lahko dostopni.

Za slovensko uporabo sem prevedel nekatere angleške kratice, pri nekaterih podrobnostih pa sem se zaradi enostavnosti odmaknil od predpisane oblike. V teh primerih sem se zgledoval po uporabi, ki jo najdemo v praksi. Z nekaj prilagoditvami sem se približal tudi prevladujoči uporabi v slovenski historiografiji (npr. pisanje mesta izida v originalu). Toda poglejmo, kako stvar izgleda v praksi.

Osnovni podatki, ki jih mora vsebovati vsaka (prva) opomba so: ime in priimek avtorja, naslov dela, kraj in leto izdaje

(lahko pa tudi založnika) ter mesto, ki ga citiramo ali povzemamo. V primeru knjige enega avtorja prva opomba izgleda takole:

¹Vasko Simoniti, Vojaška organizacija na Slovenskem v 16. stoletju (Ljubljana, 1991), 23-45.

Ime in priimek avtorja/avtorjev izpišemo v celoti, sledi jima vejica in naslov knjige v ležečem tisku. Če te možnosti nimamo, uporabimo podčrtavanje, ki ga bom pri primerih zaradi večje jasnosti uporabil tudi sam. Naslove knjig v manj razširjenih tujih jezikih navedemo v originalu in slovenskem prevodu, ki je dodan za izvirnikom (v oglatih oklepajih in pokončnem tisku). Prav tako moramo prečrkovati naslove v nelatiničnih pisavah. Naslovov v angleščini, nemščini, hrvaščini, francoščini in italijanščini, torej jezikih, ki jih v Sloveniji razume dovolj ljudi, praviloma ni treba prevajati.

² L u d m i l a Kárníková, Vývoj obyvatelstva v českých zemích 1754-1914 [Razvoj prebivalstva v čeških deželah 1754-1914] (Praha, 1965).

Pri pisanju tujejezičnih naslovov se glede velikih začetnic držimo pravil, ki veljajo v posameznem jeziku. Za angleščino velja, da v opombah uporabljamo headline-style, z veliko začetnico torej pišemo prvo in zadnjo besedo in vse druge razen predlogov, veznikov in členkov. Tega se

³ The Chicago Manual of Style, 14. izd. (Chicago 1993).

⁴ Kate L. Turabian, *A Manual for Writers of Term Papers, Theses, and Dissertations*, 6. izd., ur. John Grossman in Alice Bennett, Chicago Guides to Writing, Editing, and Publishing (Chicago, 1996).

držimo, tudi če je uporaba velike začetnice v naslovu knjige, ki jo citiramo drugačna. Nikoli pa – to velja za vse jezike – ne popravljamo črkovanja naslova.

Če ima knjiga več kot tri avtorje, običajno izpišemo le prvega, ostale pa okrajšamo z latinsko okrajšavo et al. (in drugi). V primeru, da imena avtorja ni v knjigi, a ga vseeno poznamo ali če smo razrešili psevdonim, zapišemo pravo ime in priimek v oglatem oklepaju (npr. Sperans [Edvard Kardelj]). Psevdonimov, ki so splošno znani in se uporabljajo namesto osebnega imena (kot na primer Prežihov Voranc ali Mark Twain), ni potrebno razrešiti. V oglate oklepaje postavimo tudi vse druge bibliografske podatke, ki jih poznamo, a jih v citiranem delu ni (npr. kraj in leto izida).

Kraj in leto izida vstavimo v oklepaj in ju ločimo z vejico. Kraj izida je praviloma napisan v obliki, ki je uporabljena v knjigi in ga v nasprotju z ameriškimi pravili ne prevajamo v slovenščino. Torej Wien in ne Dunaj, Laibach in ne Ljubljana, če je tak podatek zapisan v knjigi.

Na koncu opombe so zapisane številke strani, ki jih citiramo oziroma povzemamo. Čeprav bi uporaba okrajšav s, ali str. koristila dolžini seminarja, jih ni potrebno pisati, če zaradi tega ne pride do nejasnosti. Lahko pa se odločimo, da bomo v opombe pisali tudi podatke o založniku (kar tudi koristi obsegu besedila). Zapisani naj bodo za krajem izdaje in od tega podatka ločeni z dvopičjem (pred in za

dvopičjem je presledek). Enako ločimo tudi naslov in podnaslov dela. Čikaški stil sicer predpisuje le presledek za dvopičjem, toda slovenska bibliotekarska praksa je drugačna in smiselno je, da se ji prilagodimo.

³ Sergij Vilfan, Pravna zgodovina Slovencev : Od naselitve do zloma stare Jugoslavije (Ljubljana : Slovenska matica, 1961), 144.

Pri ponatisjenih knjigah bi morali označiti tako kraj in leto ponatisa. Značilen primer so broširane (*paperback*) izdaje, ki običajno izidejo nekaj let za trdo vezanimi. Prav tako so večkrat ponatisnjene standardne sinteze. Zaradi enostavnosti v opombi lahko napišemo le leto prvega natisa ter kraj in leto tistega, ki ga uporabljamo, kar je tudi dopustno. Podatke o prvem natisu običajno najdemo na strani, kjer so podatki o *copyrightu* ali CIP.

⁴ Gunther E. Rothenberg, The Army of Francis Joseph (1976; West Lafayette, 1998), 78.

Drugačen primer so knjige, ki izidejo v novi izdaji (in ne natisu). V tem primeru ni potrebno pisati podatkov o prvi izdaji, temveč o tisti knjigi, ki jo uporabljamo. Podatek o izdaji zapišemo za naslovom.

⁵ Wilhelm Brauneder, Österreichische Verfassungsgeschichte, 5. izd. (Wien, 1989), 45.

Pogost primer so knjige, ki izhajajo v seriji z lastnim naslovom. Takrat za naslovom

knjige (v pokončnem tisku) zapišemo tudi naslov serije in številko zvezka (če je zbirka oštevilčena). Oštevilčenje je vedno zapisano v arabskih številkah, tudi če so v knjigi rimske številke. Prav tako izpuščamo oznako za zvezek pred številko (*Band, Heft, Vol., No.*).

⁶ Vasilij Melik, Volitve na Slovenskem : 1861-1918, Razprave in eseji, 10 (Ljubljana, 1965), 67.

Prav tako niso redke knjige, ki izidejo v več zvezkih. Kadar se sklicujemo na celoto, napišemo za naslovom število zvezkov, navesti pa moramo tudi leto izida prvega in zadnjega zvezka. Kadar pa se opomba nanaša le na en zvezek, navedemo le številko zvezka in leto izdaje tega zvezka. V primeru, da še niso izšli vsi zvezki, zapišemo leto izida prvega in vezaj – (Ljubljana, 1995-). Če ima posamezen zvezek lasten naslov, potem ta sledi oznaki zvezka in je v ležečem tisku. Obstajajo še druge variacije (različni avtorji, uredniki ...), a te tokrat pustimo ob strani. V vseh primerih za oznako zvezka uporabljamo kratico zv. (ali morda vol.) in ne pišemo oznak, ki so na knjigi (*zvezek, del, Band, Volume ...*).

⁷ Bogo Grafenauer, Zgodovina slovenskega naroda, 5 zv. (Ljubljana, 1954-[61]).

⁸ Bogo Grafenauer, Zgodovina slovenskega naroda, zv. 1, Od naselitve do uveljavljanja frankovskega fevdalnega reda (Ljubljana, 1954), 114.

Nekatere knjige nimajo le

avtorja, temveč tudi urednika ali prevajalca (ali celo oba). Podatki o tem sledijo naslovu.

⁸ Josip Vošnjak, Moji spomini, ur. Vasilij Melik (Ljubljana, 1982), 577.

¹⁰ Miroslav Krleža, Hrvatski bog Mars, prev. Silvester Škerl (Ljubljana, 1949), 55.

Urednika ima lahko tudi serija; njegovo ime sledi naslovu serije.

¹¹ Geoffrey Wawro, Warfare and Society in Europe, 1792-1914, Warfare and Society, ur. Jeremy Black (London, New York, 2000), 125.

Zlasti v nemškem prostoru je urednik pogosto naveden na mestu avtorja. Značilni kratici, ki ju srečamo sta *Hg.* ali *Hrsg.*, kar pomeni *Herausgeber* (izdajatelj). Angleži in Američani uporabljajo *Ed.* za *Editor*. V opombi oboje naklomešimo s kratico *ur.* za imenom urednika (ali urednikov), ki ga postavimo na začetek opombe.

¹² Manfred Rauchensteiner, ur., Überlegungen zum Frieden (Wien, 1987), 13.

Prav v takih knjigah – običajno gre za zbornike – mnogokrat najdemo članke različnih avtorjev. Kadar citiramo posamezen članek, so pravila naslednja: najprej ime in priimek avtorja, nato naslov članka v pokončnem tisku in med narekovaji, sledi predlog v ter podatki o knjigi, v kateri je bil članek objavljen – seveda po pravilih za citiranje samostojnih izdaj.

¹³ Christoph Gütermann, "Die Geschichte der österreichischen Friedensbewegung 1891-1985", v Manfred Rauchensteiner, ur., Überlegungen zum Frieden (Wien, 1987), 20, 21.

¹⁴ Manfred Rauchensteiner, "Gewalt und Gewaltlosigkeit: Zur Geschichte der österreichischen Friedensbewegung", v Pax et iustitia: Festschrift für Alfred Kosteletzky zum 70. Geburtstag, ur. Hans Walther Kaluza et al. (Berlin, 1990), 416.

Na podoben način citiramo članke objavljene v znanstveni periodiki. Razlike so v tem, da pred imenom revije ne pišemo predloga v prav tako praviloma ne kraja izida. Zato pa naslovu revije sledi letnik (*volume*, *Jahrgang*) v pokončnem tisku ter leto izdaje v oklepaju.

¹⁵ Gregor Čremošnik, "Naša vojaška narodna pesem", Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo 20 (1939), 352.

Številko (*issue*, *Nummer*) posameznega zvezka v letniku moramo napisati le, ko paginacija ni tekoča. Številka zvezka takrat sledi oznaki letnika in je označena s kratico *št.* Kadar je posamezen zvezek označen z mesecem ali letnim časom in ne s številko, paginacija pa ni tekoča, oznako zvezka vpišemo v oklepaj pred letom izida – (maj 2000).

Nekatere periodične publikacije ne objavljajo številke letnika, temveč le številko zvezka. Takrat pač napišemo to, naslovu publikacije sledi vejica in potem kratica *št.* in številka zvezka. Leto izida še vedno zapišemo v oklepaj.

¹⁶ Marijan F. Kranjc, "Vojaška organizacija Ilirskih provinc", Vojnozgodovinski zbornik, št. 5 (2001), 17.

Kraj izdaje pišemo le pri periodiki, ki ni široko znana ali kadar bi lahko prišlo do zamenjave dveh publikacij z enakim naslovom. Takrat mesto izhajanja napišemo za naslovom revije – v oklepaju in pokončno: npr. Slovenec (Celovec).

Podobno kot znanstveno periodiko citiramo tudi vse druge časnike in revije. Razlika je le v tem, da pišemo v opombi namesto letnika in leta datum izida.

¹⁷ Novice, 11.8.1869, 255.

Pisanje naslova v narekovajih je značilno tudi za vse tiske, tipkopise in rokopise, ki niso izšli. V takem primeru je dobro za naslovom označiti tudi tip gradiva (npr. tipkopis, rokopis, fotokopija ...).

¹⁸ Pavel Turner, "Spomini iz mojega življenja", rokopis, 2.

V to kategorijo sodijo tudi disertacije in diplome. Pri njih dodamo še podatke o nastanku, le da namesto kraja izida

napišemo univerzo ali šolo.

¹⁹Elfriede Jandsek, "Die Stellung des Abgeordneten-hauses der im Reichsrate vertretenen Königreiche und Länder zu Fragen des Militärs, 1867-1914", doktorska disertacija (Universität Wien, 1964), 157.

Čisto posebna pravila veljajo za nekatere tekste: na primer za Sveto pismo, klasične in srednjeveške tekste ali pravne dokumente. Teh tokrat ne bom razlagal, saj se z njimi študent zgodovine na dodiplomskem študiju le redko sreča. Za kdaj drugič bom prihranil tudi citiranje elektronskih virov (internet ...). Poglejmo le še, kako citiramo enciklopedije in leksikone. Pri teh pišemo le naslov (ležeče) in pa izdajo, če jih obstaja več (znamenita Britannica jih ima celo vrsto). Ni pa potrebno zapisati števila zvezkov niti kraja in leta izida. Naslovu sledi kratica s.v. (iz latinskega *sub verbo* – pod besedo) ter citirano geslo v narekovajih in pokončnem tisku.

²⁰ Slovenski biografski leksikon, s.v. "Turner Pavel".

Za konec pogledjmo, kako v opombah citiramo arhivske vire. Pravila za to so običajno razložena v vodnikih po arhivih in niso hudo zapletena. Na prvem mestu je ime arhiva ali njegova kratica, sledi ime fonda in signatura, nato pa številka ali ime posameznega dokumenta. Poleg tega je – če je to mogoče – smiselno navesti še podatke,

ki so na citirani arhivaliji, npr. številko in datum izdaje akta.

²¹ Arhiv Republike Slovenije, Deželno predsedstvo za Kranjsko, konvolut 45, akt 942 (1869).

Sedaj smo se sprehodili čez vrsto različnih opomb, toda nismo še na koncu. Vsi prikazani primeri so seveda namenjeni le za prvo citiranje posamezne knjige, članka ali dokumenta. Običajno pa večino teh citiramo večkrat in jasno je, da je povsem nesmiselno vedno znova izpisovati vse podatke. Zato v primeru ponovnega citiranja uporabljamo skrajšano obliko opomb. Ta je zelo enostavna in ponavadi vsebuje le priimek avtorja in skrajšan naslov ter številko zvezka (če je potrebno) in strani. Naslov pri tem ohranja obliko, ki smo jo uporabili v prvi opombi. Naslovi knjig so torej izpisani v ležečem tisku, naslovi člankov iz revij ali zbornikov in naslovi neobjavljenih tekstov pa pokončno in v narekovajih. Poglejmo dva primera, ki se nanašata na doli, citirani v primerih 6 in 14.

²² Melik, *Volitve*, 67.

²³ Rauchensteiner, "Gewalt und Gewaltlosigkeit", 417.

V primeru, da v svojem besedilu citiramo le eno delo posameznega avtorja, lahko opombo še malo poenostavimo in zapišemo le njegov priimek in številke strani.

²⁴ Melik, 67.

Ščepec latinščine in kratice

Pri pisanju opomb želimo biti karseda kratki, zato izpuščamo vse podatke, ki niso potrebni in uporabljamo vrsto kratic. Nekatere smo že srečali, nekaj jih še moramo pojasniti. Videli smo že, da kratica *et al.* pomeni *in drugi* in se uporablja, ko ima knjiga ali članek več kot tri avtorje. Enako jo uporabljamo tudi pri navajanju imen urednikov in prevajalcev.

Prav tako smo že srečali okrajšavo s.v., ki pomeni *sub verbo* oziroma *pod besedo* in se uporablja pri citiranju enciklopedijskih ali leksikonskih gesel. Poleg teh dveh pogosto srečamo še okrajšavo *ibid.* za *ibidem* oziroma *prav tam*. Tako *ibid.* kakor slovenski prevod *prav tam* uporabljamo, kadar v zaporednih opombah citiramo isto delo. Če se opomba nanaša tudi na isto stran, zadostuje že kratica, sicer za njo dodamo še številke strani (npr. *ibid.*, 45). Pri uporabi *prav tam* ali *ibid.* moramo biti zelo pazljivi, saj se pri poznejšem dodajanju opomb, ki se nanašajo na kakšno drugo delo, hitro zgodi, da se *prav tam* nanaša na napačno knjigo ali članek.

Sorodna oznaka je *idem* oziroma *id.*, kar pomeni *enako*. *Idem* in slovenski ustreznici *isti* in *ista* uporabljamo, ko v eni opombi citiramo več del istega avtorja. Namesto da bi ponavljali njegovo ime, zapišemo pred naslov dela npr. *isti*. Mimogrede: ko v eni opombi citiramo več del, jih ločimo s podpičjem.

²⁵ Vasilij Melik,

"Slovenska politika ob začetku dualizma", *Zgodovinski časopis* 22 (1968), 27, 28; isti, "Einspielerjevo mesto v slovenski zgodovini", v *Einspielerjev simpozij v Rimu*, Simpoziji v Rimu, 14 (Celje, 1997).

Neredko srečamo kratico *cf.* ali slovensko *prim.*, obe pomenita primerjaj. Praviloma ju uporabljamo, ko želimo opozoriti na stališče, ki je drugačno od našega ali od tistega, ki ga zagovarja avtor druge citirane knjige. Kratice torej ne smemo zamenjevati z *glej* ali *gl.*, ki ju običajno uporabljamo pri navzkrižnem sklicevanju.

Na koncu omenimo še *passim*, kar pomeni *tu in tam*. Oznako uporabimo, ko želimo opozoriti, da so podatki ali misli, ki jih v svojem besedilu navajamo, raztreseni po daljšem odseku citiranega dela – npr. po celem

poglavju. V tem primeru *passim* dodamo za številke strani (npr. 135-217 *passim*). Če pa gre za krajši razpon, za nekaj strani, potem oznake ne uporabljamo.

Nauk zgodbe

Kot smo videli, citiranje in pisanje opomb ni posebno težko, le pozorni moramo biti na nekaj osnovnih pravil. Še enkrat pa moram opozoriti, da so pravila lahko tudi drugačna od tu predstavljenih. Posamezne revije ali profesorji lahko zahtevajo uporabo načina opomb, ki se jim zdi ustreznejši. Nekatere stroke opomb pod črto sploh ne uporabljajo in predpisujejo uporabo referenčnih opomb, ki smo jih mi le kratko omenili.

A tudi če se zaradi takšnega ali drugačnega razloga bralci tega kratkega tečaja ne boste odločili za uporabo čikaškega stila, upam, da je bilo branje koristno.

Načela pisanja in oblikovanja opomb so precej sorodna, razlikujejo se le tehnične podrobnosti. Nenazadnje obstajajo tudi programske rešitve, ki omogočajo samodejno pretvarjanje med različnimi stili (npr. *EndNote*; www.endnote.com). Najpomembnejši pa sta natančnost in striktnost. Ko se enkrat odločimo za določen stil, ga moramo dosledno uporabljati (in to v vseh podrobnostih) v celotnem delu. Preskakovanje med stili in nedosledna uporaba pripelje do popolne zmede in v takem primeru opombe ne služijo več svojemu namenu. Če morajo bralci najprej dešifrirati vsako posamezno opombo, preden lahko navedbo vsebinsko preverijo, potem so opombe precej nekoristne.

Sicer pa, vaja dela mojstra! Do diplome (ko težav z opombami ne bi smeli več imeti) se bo nabralo še kar nekaj seminarjev – izkoristite jih.

Recenzija: Matjaž Jeruc

Wolfgang Benz: Holokavst

holokavst: pri starih Grkih in Rimljanih: žgalna daritev pri kateri se daritvena žival popolnoma sežge, knjiž.: množično uničenje ljudi, navadno s sežigom (SSKJ)

Delo priznanega nemškega profesorja antisemitističnih študij tehniške univerze v

Berlinu na okroglih stotih straneh ponuja nazoren, zgoščen, s podatki bogat ter do nacistične politike mestoma povsem primerno obsojajoč pregled nad celotnim potekom reševanja judovskega vprašanja. Pri tem preseneti predvsem prepričljiva naracija, ki uporablja tako pisne in serialne vire, na

določenih izbranih mestih pa efektivno umešča ustna pričevanja, ki nekoliko neosebnim, četudi zastrašujočim številkam umrlih žrtev vliwa občutke pristne groze ob opisovanju krutih in diaboličnih domislic nacističnega morilskega »stroja«. Edina zamera gre avtorjevemu, zavoljo narave dela,

izogibanju naštevaja različnih možnih teorij, ki jih je historiografija na tem področju v dobre pol stoletja polpretekle zgodovine proizvedla (s tem so mišljene ideje t.i. intencionalistov, funkcionalistov in negacionistov).

Četudi bi bralec slutil v kaj se podaja, ga končni rezultat močno preseneti: naslov knjige namreč le delno ustreza tistemu, kar se je z judovskim prebivalstvom (še slabše se je godilo Ciganom, duševno in telesno prizadetim ljudem, političnim nasprotnikom, pa tudi pripadnikom nekaterih drugih, »manjvrednih« narodov) dejansko dogajalo že nekaj let pred in med samo drugo svetovno vojno. Postopna izolacija od preostale nemške družbe, izguba pravic in lastnega premoženja, nenehna šikaniranja in popolna neenakopravnost so bili komajda začetek in prve prave obrise šele prihajajoče prihodnosti je Judom demonstrirala t.i. kristalna noč; insceniran in neverjetno homogen pogrom nemškega prebivalstva nad judovskim življenjem in imetjem (novembra 1938). Vse deportacije, tlačenja judovskega prebivalstva iz vseh okupiranih ozemelj v prenapolnjene gete, množični poboji, delovna in »odstranjevalna« taborišča, plinski vozovi in celice ter sežigalne peči, ki so sledile v prihajajočih letih, so tisto noč postale legitimne v očeh premnogih Nemcev (z veliko vnemo pa so se jim pri uničevanju pridruževali tudi mnogi drugi narodi). Judje so bili od bivših sosedov, prijateljev, znancev (povečini tudi dobrih družinskih očetov) na samem koncu oropani vsega: premoženja, dostojanstva, imena in

življenja; za njimi naj ne bi ostala niti najmanjša sled o njihovem tragičnem koncu, niti najmanjši dokaz o njihovem obstoju.

Pravi višek ironije in krutosti pa predstavljata funkcija judovskega sveta, ki je v svojih zadnjih zdihljajih postalo le še urad za pisanje seznamov deportirancev v gotovo smrt in odred sonderkommande, ki je po taboriščih v plinske celice dovažalo ljudi, odvažalo in sežigalo pa trupla sorojakov. Zgodbe o ljudeh, pri svojih rojakih večinoma neprijubljenih posameznikih, ki so namesto

rabljev odločali kdo in kdaj bo šel v smrt, brez kakršnegakoli pravega zagotovila za lastno preživetje, so pripovedi obupa, nemoči in nam nerazumljive vdanosti v usodo celotne judovske skupnosti.

V luči teh na kratko predstavljenih perspektiv termin holokavst nekako upravičeno postane nepopoln; prizadevanja predvsem judovske skupnosti, da bi vse prestano trpljenje združili v biblijsko besedo šo'ah (uničenje, katastrofa), pa izključuje iz spomina ostalih štirinajst milijonov žrtev

the holocaust

A German Historian Examines the Genocide

Wolfgang Benz

with a foreword by Arthur Hertzberg

nacističnega nasilja. Kot neke vrste opomin se v strokovni literaturi pojavlja tudi nacistični termin »končna rešitev«, ki se je na hladnokrvno diskreten način po eni strani izogibal konkretnim formulacijam, po drugi pa dajal slutiti pravi obraz prihajajočega konca. Vseeno pa

je formulacija imena te človeške tragedije pri dokončnem obračunu s preteklostjo še najmanj pomembna stvar; kot v predgovoru pravi dr. Lev Kreft, je sokratsko stališče, po katerem so žrtve srečnejše od svojih rabižev, edina možna utesa.

Knjiga je zaenkrat prva tovrstna publikacija v slovenščini. Na vprašanje kako in zakaj smo Slovenci, kot tudi zgodovinarji, dolga desetletja ostali povsem inderferentni do vprašanja načrtnega množičnega uničenja judovskega prebivalstva, pa si bo moral odgovoriti vsak sam...

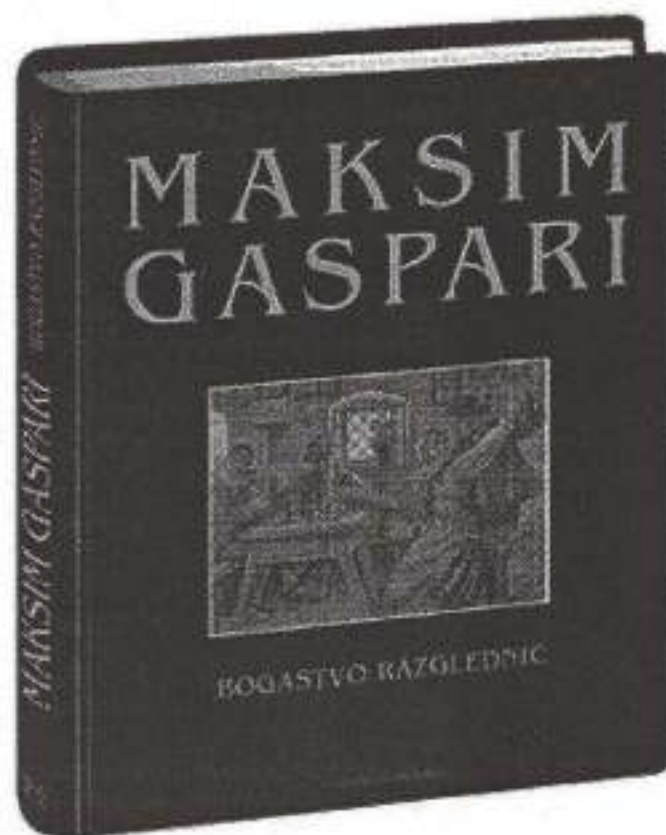
Recenzija: Mihael Sket

Bogastvo razglednic

Gasparijeve razglednice slikajo izginjajoči svet podeželja in njegovih šeg, hkrati pa kažejo podobo, ki so jo naši predniki naredili bodočim rodovom Slovencev in še danes živi v naši zavesti. Na 200 barvnih reprodukcijah Gasparijevih razglednic naletimo na mnoge ljudske in literarne junake. Tu so deseti bratje, gosji pastirji, Sveti Jurij in beraške starke. Prikazani so številni kmečki običaji, poroka, krst, trkanje pirhov, prizori iz krčem. Janez Bogataj, avtor spretnega besedila, je kot etnolog posebno pozornost posvetil narodnim nošam. V dveh poglavjih so predstavljene upodobitve božičnih in velikonočnih običajev. Gasparijeve tople barve in mehka risba ustvarjajo občutek domačnosti. Z razglednicami je Gaspari zaznamoval tudi pomembne trenutke slovenske zgodovine. Iz časa Prve svetovne vojne vidimo motive iz fronte in zaledja, ki imajo namca opogumljati in tolažiti. Razglednice na temo Koroškega

plebiscita in Majniške deklaracije poskušajo Slovence politično aktivirati. Večina Gasparijevih razglednic je

nastala v času med vojnami. Knjiga je slika o svetu, ki še danes živi v naši zavesti.



Mednarodni seminar društva študentov zgodovine - Slovani v Srednji Evropi

Nekega sončnega popoldneva smo trije Isha-rji sedeli na travniku sredi študentskega naselja v Rožni dolini, ko je v nas treščila ideja za organizacijo manjšega seminarja na temo Slovanov. Potem je prišlo novo šolsko leto in nekateri smo stvar vzeli resno in se začeli pripravljati na izvedbo naše zamisli. Povabili smo študente iz treh držav: Češke, Hrvaške in Slovaške. Program je bil zasnovan že januarja, vendar so se nato vrstili manjši problemčki, ki so pri takih stvareh čisto običajni. In nato je prišla tista tolikokrat omenjena sreda 28. februar - dan začetka.

Nekateri smo popoldan postali bolj nervozni kot ob navadnih dneh. Konec je bilo šal, praznih besed, načrtovanj in sproščenosti. Ves naš trud, premišljevanje in organizacija sama, so zrlji na nas skozi oči tujih študentov, ki so prišli predstaviti svoje delo in predvsem uživati kot turisti. Od nas pa so pričakovali pet nepozabnih dni. Vendar je zadržanost minila še isti večer, ko smo vsi skupaj pozabili na etikete obnašanja. Zjutraj pa smo ugotovili, da gre vendarle za nekakšno dramo, v kateri organizatorji predstavljamo starše, seminaristi pa predstavljajo majhne otroke za

katere je treba poskrbeti. Za polni penzion se šteje nočitev, trije obroki hrane, delavnice, vodstvo po mestu, ogled muzejev in navsezadnje tudi zabava. Zaradi nekega nesporazuma je prišlo do stiske s prostori, vendar smo s pomočjo profesorjev vendarle izpeljali obe delavnici: Slovani po naselitvi 6. - 12. stoletje ter Slovani v Habsburški monarhiji 16. - 20. stoletje. Prva je potekala na zgodovinskem oddelku Filozofske fakultete, druga pa na inštitutu za novejšo zgodovino.

V četrtek smo gostom pokazali naše glavno mesto, zvečer pa smo gledali diapozitive iz Bukarešte, ki jih je posnel naš kolega Borut. V petek po končanih delavnicah in obisku muzejev so imeli študentje prosto, vendar so za žurko namesto lokalov raje izbrali udobne sobe v hostelu. Zadnji dan je bil na sporedu izlet na Gorenjsko - Škofja Loka - Bled - Kamnik. Slabo vreme ni pokvarilo veselja ob dobri glasbi na avtobusu, ob kepanju in živahnem razpoloženju naših gostov. Seminar smo zaključili v Lukovici, kjer smo imeli večerjo v Gostilni Furman. Jedli smo pikanten rokovnjaški golaž, vegetarijanci pa so dobili zelenjavni krožnik s pestrim izborom. Uradni zaključek se je

začel malo po osmi uri zvečer v lukoviškem kulturnem domu. Kolega Marjan iz Zagreba je napravil povzetek vseh seminarjev prve delavnice, drugo delavnico je v bolj tekoči angleščini zaključil Ondrej iz Češke. Študentje so že nestrpno pričakovali obljubljeni »Slovanski žur«, zato smo se hitro odpravili v drugi kulturni dom. Tam smo našim gostom postregli z dobrim domačim vincom in s pristno narodno glasbo v živo. Skupina D-dur se je odlično odrezala, tako v prvem delu, ko so igrali glasbo slovenskega izročila, kot v drugem, ko so z improvizacijo ustregli glasbenim željam. Študenti so bili po petem dnevu nepretrganega dnevno-nočnega programa že precej utrujeni, zato smo morali zabavo malce prej zaključiti in se namestiti v spalne vreče. Zjutraj smo imeli še zadnji obrok, nato pa nas je avtobus odpeljal v Ljubljano na železniško oziroma avtobusno postajo, kjer smo se poslovili.



Kazalo

Robert Gamse: Internet in zgodovina	3
Marko Klavora in Matjaž Jeruc: Intervju z Dr. Marto Verginnello	4
Andrej Leban: Kratek pregled skozi policijske arhive v Ljubljani med l. 1900 in 1910	7
Damjana Vovk in Urša Lovec: Ata kupi mi	11
Urša Strle: »Čuvajte Nedolžnost mladine«	13
Mitja Potočnik: Otroška oblačila in obutev med leti 1918 – 1941	15
Damijan Bobek: Železnica na pivškem	17
Damjana Seliškar: Kdo pravi, da je 180m pod zemljo zgolj trda tema	19
Gregor Jerman: Seminar v Bukarešti – Biti mlad v Evropi (24. 07. – 30. 07. 2000)	21
Damijan Bobek: Izlet zgodovinarjev v Idrijo 13. 12. 2000	22
Damjana Vovk: Profesorji potokli študente	24
Rok Stergar: O opombah in citiranju – kratki kurz za vsakdanjo rabo	25
Matjaž Jeruc: Wolfgang Benz: Holokavst	31
Mihael Sket: Bogastvo razglednic	33
Mitja Potočnik: Mednarodni seminar društva študentov zgodovine – Slovani v Srednji Evropi	34

OHK - Zgodovina

D 7211/3

900 (078. 7) : 378. 61 (497. 4 Ljubljana)



43000024952,1

COBISS *

UNIVERZA V LJUBLJANI - FF